

VITENSKAPELIG
HØYSKOLE

Norwegian School of
Theology, Religion and Society

Hvordan inviterer kirken til dåp i en sekulær kontekst?

Analyse og drøfting av dåpsinvitasjoner på menigheters hjemmesider

Inger Mangrud Bore

Veileder

Førsteamanuensis Kristin Graff-Kallevåg

MF vitenskapelig høyskole for teologi, religion og samfunn,
AVH 5040 Masteroppgave i kirkelig undervisning (30 ECTS), Vår 2020

Antall ord: 20448

Sammendrag

I en sekulær virkelighet der pluralismen gir stadig flere valgmuligheter når det gjelder valg av livsriter satser Den norske kirke på dåp. Med en problemstilling som spør *Hvordan inviterer kirken til dåp i en sekulær kontekst?* går avhandlingen inn og analyserer og drøfter invitasjon til dåp. Invitasjonene finner jeg på et utvalg menigheters hjemmesider.

Avhandlingen har to forskningsspørsmål som gir hjelp til å svare på problemstillingen:

- *Hvilke grunner til dåp gir menighetene på sine hjemmesider?*
- *Hvordan kan dåpsteologi forklares og formidles på en troverdig måte til mennesker i dag?*

Jeg har to ulike teoriområder i avhandlingen. Som teorigrunnlag for teologidelen har jeg valgt Harald Hegstads bok *Dåpen – en nådens kilde*. (Verbum Akademisk 2019). Dette er en nylig utgitt bok der luthersk dåpssyn er grunnlaget. Endringen i oppslutning om dåp i nyere tid utfordrer kirkens dåpsteologi, og boken er et bidrag inn i denne samtalen. Den andre teoridelen beskriver sekularitet, og her vil Charles Taylors bok *A secular age* (The Belknap Press og Harvard University Press 2007) gi grunnlag for forståelsen av samfunnet som preget av individualisme, pluralisme og autensitet. I denne samtiden søker kirken å nå ut med budskapet.

Gjennom avhandlingen har jeg analysert dåpstekster på 30 menigheters hjemmesider. Jeg har delt funnene inn i fem kategorier. Det er både teologiske og andre grunner som har kommet til syne gjennom analysen. Denne analysedelen har vært den deskriptive delen av avhandlingen.

Drøftingsdelen har vært den konstruktive delen av avhandlingen, og er gjort på bakgrunn av analysefunn. Hvordan kan kirken snakke troverdig om dåp i et sekulært samfunn?

Avhandlingen har avdekket at kirken har noen ubrukte muligheter. Men kravet om autensitet som preger samfunnet utfordrer også kirken til å være tro mot Jesu oppdrag samtidig som den må være i dialog med samfunnet.

Innhold

1. Innledning.....	3
1.1. Tematikk	3
1.2. Problemstilling.....	6
1.3. Materiale	8
1.4. Metode og disposisjon	8
1.4.1. Metodologiske refleksjoner.....	8
1.4.2 Teologiforståelse	9
1.4.3 Fremgangsmåte	11
1.4.4. Nærhet og distanse	12
1.4.5. Forskningsoversikt.....	12
1.5. Målsetting og relevans	13
2. Teori.....	14
2.1. Teoridelens struktur	14
2.1.1 Dåpsteologi – et aktuelt tema	15
2.1.2. Teoretisk modell.....	15
2.1.3 Skapelsesteologisk perspektiv på dåpen.....	16
2.1.4 Frelse i dåpen?.....	17
2.1.5. Dåpens mange fellesskapsaspekt	19
2.1.6 Dåpens sakrament	21
2.1.7. Nyere empiriske perspektiver på dåp.....	22
2.1.8 Analyse kategorier.....	24
2.1.8 Oppsummering	25
2.2 Sekulariseringens tid.....	26
2.2.1 Definisjon.....	26
2.2.2 Drivere av sekularitet	27
2.2.3 Individualisering.....	28
2.2.4 Pluralisme	30
2.2.5. Oppsummering	31
3. Analyse.....	33
3.1. Innledning til analysedelen.....	33
3.1.2. Hvor er dåpen forankret?	33
3.1.3. Dåp i skapelsesteologisk perspektiv	34
3.1.4 Oppsummering	37
3.2.1. Dåp i frelsesteologisk perspektiv.....	38

3.2.2. Oppsummering	38
3.2.3. Skapelsesteologi versus frelsesteologi	39
3.3.1. Dåpens sakrament	39
3.3.2. Oppsummering	40
3.4.1 Dåp som tradisjon.....	40
3.4.2. Oppsummering	43
3.4.3. Dåpens sakrament versus dåp som tradisjon.....	43
3.5.1 Dåp som inngang til hvilket fellesskap?.....	43
3.5.2. Dåpens fellesskapsdimensjon.....	44
3.5.2.1. Kirkemedlemskap.....	45
3.5.2.2. Den verdensvide kirke.....	45
3.5.2.3. Menighetsfellesskapet.....	46
3.5.2.4. Fellesskapet mellom Gud, den dømte og Jesus.....	46
3.5.2.5. Familiefellesskapet.....	49
3.5.2.6. Den dømtes relasjon til hele skapelsen.....	49
3.5.2.7. Oppsummering.....	50
3.6. Avrunding av analysen.....	50
4. Drøfting.....	53
4.1. Innledning	53
4.2. Troverdige dåpsteologi.....	53
4.3.1. Frelse i dåpen?.....	54
4.3.2. Frelse for ikke-dømte?.....	58
4.3.3 Bare en fest? Dåp som rite og tradisjon	59
4.3.4 Dåp, opplæring og tro.....	61
4.3.5 Døpt til fellesskap med hele skapelsen	63
5. Konklusjon og oppsummering	64
5.1. Avsluttende refleksjon.....	65

1. Innledning

1.1. Tematikk

I følge Matteusevangeliet var Jesus siste ord til sine disipler de befalende ordene om gjøre alle folkeslag til disipler gjennom å døpe og lære: «Meg er gitt all makt i himmel og på jord. Gå derfor ut og gjør alle folk til disipler, idet dere døper dem til Faderens, Sønnens og Den Hellige Ånds navn» (Matt. 28, 18-20). Disse ordene har tradisjonelt både blitt kalt dåpsbefaling og misjonsbefaling. Ordet «misjonsbefaling» leder til oppfatningen om at Jesu ord og lære angår andre enn de som allerede er døpt og har lært. Det vil jeg hevde er et viktig aspekt ved kirkens invitasjon til dåp; invitasjonen er rettet mot *alle*, ikke bare til de foreldre som selv er døpt og som selvsagt og uten spørsmål ønsker å døpe sine egne barn. Kirkens invitasjon til dåp må slik kommunisere både til mennesker i kirken og utenfor kirken. Hvordan balanserer kirken i dette spennet? Denne avhandlingen vil undersøke hvilke dåpsteologier som kommer til syne på menighetenes hjemmesider og ser etter mulige måter å snakke troverdig om dåp i dag.

I Den norske kirke (Dnk) sine strategidokumenter for 2019-2021 finnes vedtaket om at kirken skal legge til rette for at «flere søker dåp og trosopplæring» (<https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/plandokumenter/visjonsdokument/>). Grunnen for denne satsingen er synkende oppslutning om dåp over flere år. Dette har flere årsaker. Noen av disse er det pekt på i KIFO-undersøkelsen «Når det rokkes ved tradisjon og tilhørighet» (Gresager og Høegh, KIFO 2015). Her analyseres årsakene til nedgang i dåpstall i Oslo bispedømme og gjør flere funn som peker på årsaker til fallende oppslutning om dåp. Selv om dette er en undersøkelse gjort i Oslo vil jeg hevde at dette resonnementet også er overførbart til andre deler av landet ettersom det er både bredde og variasjon i informantgruppen som er grunnlag for undersøkelsen (Gresager og Høegh, KIFO 2015 s. 20).

Gresager og Høegh viser til at nedgangen i oppslutning om dåp må sees i sammenheng med hvordan det flerkulturelle og pluralistiske samfunnet har overtatt for den tidligere

homogene kulturen. Pluralismen gir mange valg når det gjelder levemåter og religion. Dette igjen gir flere legitime valgmuligheter av overgangsriter ved store hendelser i livet (Gresager og Høegh 2015, s. 19). Religiøst og kulturelt mangfold i familie og slekt kan føre til diskusjoner om hvilken religiøs tilhørighet – om noen – som skal velges for barnet.

Tidens rådende syn på enkeltmennesket som autonomt ender for mange i en posisjon der det oppleves problematisk å bestemme religiøs tilhørighet for en annen; selv for sitt eget barn. Dermed blir kristen dåp som et selvsagt overgangsrituale for å feire et nyfødt liv ikke lenger så selvsagt som det har vært gjennom generasjoner. Sekulariseringen som i stor grad preger samfunnet trekker i tvil et religiøst aspekt med troen på en Gud som en mulighet, og dersom det kristentroen ikke anses som en særlig plausibel tolkning av tilværelsen er det liten grunn for nybakte foreldre til å døpe barnet sitt.

Mot dette bakteppet satser Den norske kirke på dåp og søker å holde oppslutningen oppe og helst snu den nedadgående trenden. Det settes inn stor innsats for å få til dette, og nye rammer for dåpshandlingen har kommet til. Blant annet er drop-in dåp gjennomført i flere menigheter. Drop-in dåp foregår ved at kirken annonserer en åpningstid på forhånd, så kan de som ønsker dåp enkelt møte opp og bli døpt (de vanlige formaliteteter blir ivaretatt). Her er dåpen løsrevet fra gudstjenesten og erstattet med en liten seremoni for hver enkelt dåpskandidat. Andre nyvinninger er filmer om dåp, og en film som reklamerer for dåp på en humoristisk måte er vist på kino. Øker dette oppslutningen? Hva er det egentlig kirken vil med sin dåpssatsing? Er det å øke medlemstallet eller å sørge for at dåpens sakrament når flest mulig? *Er målet klart?*

I en debatt i Dagsavisen skriver KIFO-forsker Ida Marie Høeg 9. juni 2015 følgende i et innlegg om fallende oppslutning om dåpen: «De kirkelige overgangssritene utgjør kirkens bærebjelker og folkekirkens grunnmur. Barsedåp står i denne sammenheng i en særstilling. Dåpen er kirkens medlemsgrunnlag og porten inn til kirken».

Fallende dåpstall setter mye på spill for kirken. Høegh bruker uttrykk som «kirkens bærebjelker» og «folkekirkens grunnmur» når hun skriver om dåpen og overgangssritene. Hun påpeker også dåpens særstilling som eneste inngang til medlemskap i kirken og hevder

at færre døpte vil gi færre medlemmer og svakere grunnlag for majoritetskirken. Dette kan gjøre noe med kirkens egen og den jevne nordmanns forståelse av «folkekirke». Som det er i dag er stat og kirke atskilt gjennom lovregulering, og kirken er et selvstendig trossamfunn. Trossamfunnet trenger ikke bare sympatisører som liker at kirken finnes, men den trenger reelle medlemmer som igjen bærer sine barn til dåpen. I denne avhandlingen vil jeg undersøke hvordan kirken inviterer til dåp i dag.

I dag er det svært vanlig å søke informasjon på internett, det vil også gjelde for foreldre som vil søke informasjon om dåp. På menighetenes hjemmesider finnes informasjon om dåp og invitasjon til dåp, og gjennom dette kommer kirkens grunner for dåp til syne. Kirken ønsker at flest mulig skal bli døpt, og gir mange gode grunner for dette. Hva er sant om dåp? Hvordan evner kirken å la teologien kommunisere i sin samtid? I det sekulære samfunn der kunnskapen om dåpens innhold er stadig synkende er det interessant å undersøke hvordan kirken formidler dåpen for å gi den legitimitet for «folk flest». I denne avhandlingen vil jeg undersøke *kirkens invitasjon til dåp* inn i dagens samfunn. Etersom stat og kirke er adskilt kan vi i dag kalle vårt samfunn *sekulært* (Furusest/Repstad 2003, s. 100). Begrepet *sekulært* er mangetydig og har ifølge Furusest/Repstad ingen god og klar definisjon. Allikevel er det noen felles kjennetegn på sekulære stater som gjør at jeg velger å bruke dette begrepet. Jeg har allerede vist til det formelle skillet mellom stat og kirke. Sekulære samfunn er ikke uten religion, men religionens plass er innskrenket. Religionssosiologen Max Weber peker på fremvekst av industrialisering, større tro på vitenskap og økonomi, svakere bånd av lojalitet og tillit mellom mennesker som drivere av sekulariseringen. Disse elementene, hevder han, endret menneskers generelle tenkemåte (Furusest/Repstad 2003, s. 105). På dette grunnlag vil jeg anvende begrepet *sekulært* om vårt samfunn i dag.

Når «alle» døver sine barn er det ikke nødvendig for kirken å gjøre anstrengelser for å motivere til deltagelse. Men «alle» velger ikke lenger dåp. *Tradisjon* har historisk vært en viktig bærebjelke når det gjelder livsriter som har vært forvaltet av kirken. I vårt samfunn i dag blir tradisjoner ikke lenger tatt for gitt – derimot diskutert. Hvordan kan kirken gi gode og troverdige grunner for valg av dåp for mennesker som på ulike måter nærmer seg spørsmålet? Lutherske kirker er barnedøpende kirker, og menighetenes hjemmesider er for en stor grad preget av dette når det gjelder bilder av dåp og ord om dåp. Denne tradisjonen

utfordres nå. Undersøkelser viser at et økende antall foreldre velger bort dåp for barnet med den begrunnelse at barnet skal få velge selv når det blir større. Hvordan skal kirken møte denne trenden? Har den en troverdig dåpsteologi for hele menneskelivet i dag?

Trenden med fallende dåpstall har foregått over lang tid. Jeg viser her til de siste årene, og i 2015 ble 57,8% av fødte barn døpt. I 2019 hadde tallet sunket til 50,6%. (SSB, Kirkelig årsstatistikk).

Den norske kirkes rolle som en viktig og samlende institusjon i samfunnet er utfordret i det sekulære samfunnet. Økt andel av befolkningen har bakgrunn fra andre kulturer enn den tradisjonelt norske, noe som har gitt et kulturelt og religiøst mangfold. I denne pluraliseringen har det skjedd en endring av religionens plass i samfunnet. Tidligere gav religion mening og orden til virkeligheten, men slik er det ikke lenger hevder Inger Furuseth og Pål Repstad (Furuseth/Repstad 2003, s. 124). I dag er religionens plass begrenset, og ulike livstolkninger konkurrerer med hverandre. Dermed blir det opp til enkeltmennesket å velge hvilken ramme som skal tolke tilværelsen. Følgen av dette blir at overgangsriter – som dåp - ikke nødvendigvis gis en religiøs ramme, det finnes også andre måter å markere inngang til livet på.

1.2. Problemstilling

På denne bakgrunn er min problemstilling:

Hvordan inviterer kirken til dåp i en sekulær kontekst?

Dette vil jeg utdype ved de to følgende underproblemstillingene:

- 1) Hvilke grunner til dåp gir menighetene på sine hjemmesider?

Den lutherske kirke har en teologi om dåpen som beskriver dåpens innhold på mange ulike måter. Jeg er interessert i å undersøke hvilke teologiske aspekter som kommer til syne på hjemmesidene, og om noen teologier er tydeligere enn andre.

- 2) Hvordan kan dåpsteologi fortolkes og formidles på en troverdig måte til mennesker i dag?

Dåpens teologi formidles i en sekulær kontekst og i et samfunn preget av fallende kunnskap om kristen tro. På bakgrunn av teoridelen i avhandlingen er jeg interessert i å se etter mulige måter å snakke troverdig om dåp i dag.

Gjennom disse to underspørsmålene vil jeg gjennom avhandlingen gi et begrunnet svar på hovedspørsmålet.

Før jeg går i gang med å analysere menighetenes tekster om dåp på hjemmesidene er det grunnleggende å gjøre rede for luthersk dåpsteologi gjennom en teoridel. Denne delen av avhandlingen har også med et kapittel om sekularitet ettersom jeg vil undersøke dåp i en sekulær kontekst. Teologidelen av teorien vil gi hjelp til kategorisere funnene i analysedelen og videre anvende disse funnene i drøftingsdelen. Underspørsmål 1 vil gi svar på hvilke teologier – eller andre begrunnelser – menighetene gir for å velge dåp. Underspørsmål 2 vil drøfte funn fra analysen og holde dette sammen med nyere arbeid med dåpsteologi og teori om sekularitet. Avhandlingen kan altså sies å ha to hoveddeler; en analysedel der jeg undersøker hvilke grunner menighetene gir for dåp, og en drøftingsdel der analysefunn blir holdt sammen med nyere forskning på dåp som søker å formidle dåp på en troverdig måte i et sekulært samfunn. Et viktig begrep her vil være *troverdig teologi*, dette vil jeg komme tilbake til senere.

1.3. Materiale

Denne oppgaven tematiserer kirkens invitasjon til dåp i en sekulær kontekst. Ettersom dåp skjer i lokalmenighetene velger jeg å undersøke hvilke aspekter ved dåpsteologien lokalmenighetene velger å vektlegge når de skal invitere til dåp. Mitt analysemateriale er på bakgrunn av dette dåpstekster på 30 menigheter sine hjemmesider.

Analysemenighetene vil være fra alle bispedømmer. Det vil være både bymenigheter og menigheter i områder med mer spredt bebyggelse. På bakgrunn av kirkens satsing på dåp dette året går jeg ut fra at tekstene på hjemmesidene er oppdatert og skrevet for å være i dialog med nybakte foreldre i dag. Dermed trekker jeg den slutning at i utgangspunktet er alle menigheter relevante å analysere, og jeg bruker kun geografisk spredning og by/land som kriterium for utvalget.

Materialet vil være tekst som kan være forfattet lokalt, eller det kan være tekst hentet fra Kirkerådets ressurser for dåp (som er fritt tilgjengelige på nettsiden www.ressursbakken.no). Tekstmaterialet på hjemmesidene kan være ledsaget av bilder. Jeg vil ikke analysere bildematerialet for seg, men trekke inn bilder dersom de er med å forsterke teologien i dåpstekstene.

Det er det teologiske innhold jeg vil undersøke i denne avhandlingen. Jeg er interessert i å se hvilke dåpsteologier jeg finner, og hvordan dåpens meningsinnhold fortolkes. Gir teksten grunner til dåp for den som er usikker? Snakker den mest til de som kjenner et teologisk språk? Eller er det skrevet får å nå mennesker som ikke er så opptatt av teologi, men mest av fest for et nyfødt barn. Det kan også være ytterligere andre grunner som gis for dåp, det vil jeg være åpen for å se etter.

1.4. Metode og disposisjon

1.4.1. Metodologiske refleksjoner

I denne avhandlingen må jeg gjøre noen metodevalg. Jeg følger her Aksel Tjora (Tjora 2017, s. 17) som peker på at metodevalg skal reflektere det forskeren faktisk ønsker å finne ut. Jeg ønsker å undersøke teologien i menighetenes dåpsinvitasjoner. Jeg gjør ikke noen forhåndsundersøkelser i valg av menigheter, men jeg vil hevde at alle menigheter er like

aktuelle og kan være med å danne et grunnlag for analysedelen. Det er ikke min hensikt å lete etter ulikheter i teologi på forhånd. Jeg vil kun bruke geografisk og demografisk spredning som utvelgelseskriterium.

Jeg nærmer meg avhandlingens problemstilling gjennom to teorier. Den første delen vil ha et teologisk perspektiv hvor jeg legger til grunn kirkens dogmatikk om dåpen. For at mennesker i dag skal velge dåp må dåpsteologien søke og bli forstått i sin samtid, og for å formidle troverdig dåpsteologi er grunnleggende kjennskap til samfunnet avgjørende. Her er det flere perspektiver å ta. Jeg vil gå ut fra en teori om samfunnet som *sekulært*. Dette vil jeg definere ytterligere i teoridelen. Et trekk ved sekulær kontekst er at religionen får mindre plass i samfunnet (Furuseth/Repstad 2003, s. 124), samt mindre makt og innflytelse. Med de to inngangsportene *teologi* og *sekularitet* som teoretisk bakgrunnsteppe vil jeg gå videre inn i analysedelen av oppgaven.

Teoridelen i avhandlingen vil være grunnlag for analysedelen og drøftingsdelen. Kun drypp fra teorien vil bli anvendt i analysedelen, mens jeg vil gjøre mer aktiv bruk av teorien i drøftingsdelen, og det er særlig i denne delen teori om sekularitet vil bli anvendt.

Analysedelen i oppgaven vil være deskriptiv, mens drøftingsdelen vil være mer i normativ retning. Gjennom analysen vil jeg være med å peke på linjer i dåpsteologi, og gjennom drøftingsdelen og diskusjon vil jeg være konstruktiv og drøfte måter å formidle dåp på en troverdig måte i en sekulær samtid.

1.4.2 Teologiforståelse

Når jeg her skriver om "teologi" så er det her og ellers i avhandlingen i betydningen "kristen teologi". «Teologi» betyr dirkete oversatt «læren om Gud» (Hegstad 2019 s.15). Teologien hører først og fremst hjemme i kirken, men har *også* et bruksområde utenfor kirken, hevder Jan Olav Henriksen (Henriksen 2007, s. 13). Dette peker i retning av at det må være mulig for mennesker som ikke kjenner seg hjemme i det kirkelige landskapet å bli berørt av teologien. Men dette krever ifølge Henriksen at teologien – og kirken – må være i dialog med sin samtid (Henriksen 2007, s 13). Dialogen med samtiden er dermed teologiens mulighet, teologien vil ikke bli forstått dersom den isoleres fra den øvrige kulturen den lever i. Henriksen peker

med dette i retning av at kirken er *avhengig av samtalen med samtiden*. Dette følger jeg ham i, og relatert til denne avhandlingen vil dåpsteologiens mulighet til å bli forstått av nybakte foreldre i vår tid kun skje dersom teologien blir satt i sammenheng med hverdagslivet i den sekulære kontekst. Dette innebærer ikke at enhver kan tolke teologien slik at den «oppleves rett for meg» og dermed ettergivende for et krav om enkeltmenneskets autentisitet. Teologi i dialog med samfunnet innebærer at kirken har et ansvar for å søke å gi troverdige tolkninger av teologi. Av dette trekker jeg den slutning at teologi har muligheter til å kunne artikuleres slik at den gir mening i sin aktuelle samtid og sin kultur.

Teologi er på bakgrunn av det jeg jeg har skrevet til nå ikke å forstå som en konstant, men den har et drag av pragmatisme over seg (Henriksen 2007, s 13). Hva skal da være en styrende faktor for å avgjøre hva som er *fast* og hva som kan være i *bevegelse*? Noe allmenngyldig om Gud må det være mulig å holde fast ved. Jeg følger her Jan Olav Henriksen som foreslår å utforme aktuell teologi ut fra tanken om *teologi som «kristen tros samvittighet»*. (Henriksen 2007, s 13). Slik jeg forstår denne metaforen vil teologien ha en kjerne, men være knyttet sammen med omgivelsene den samhandler med, og vil dermed være kulturelt betinget. Men dette innebærer utfordringer, og eventuelle endringer i kjent teologi må være begrunnede. En tanke om teologien som «kristen tros samvittighet» innebærer slik jeg ser det dilemmaer i en foranderlig tid, men her ligger også muligheter.

Mitt teologiske ståsted i denne avhandlingen er at dåpsteologi og dåpspraksis må søke å gi mening i sin samtid, derfor finner jeg Henriksens analogi om teologi og samvittighet som meningsfull. Slik som samvittigheten er avhengig av å holde sammen noen faste prinsipper og samtidig en åpenhet og varhet for omgivelsene, vil teologien også måtte være i stand til å være tro mot seg selv men samhandle med andre. Derfor må avhandlingen undersøke om dåpsteologien er i stand til å gi mening i sin samtid. Dette kan undersøkes på et teoretisk plan. Men må teologi være teoretisk? Dåpen er kjent for dåpsfamilier som en praktisk handling, og et spørsmål er om teologien er nærmere oss gjennom praksis enn teori?

Jan Olav Henriksen svarer på dette ved å understreke at teologi er *forankret* i praksis, og således ikke bare en teoretisk øvelse (Henriksen 2007, s. 14). Den skal *brukes til noe*, og i

denne avhandlingen undersøker jeg teologiens mulighet til å artikulere dåp i det moderne samfunnet.

1.4.3 Fremgangsmåte

For å nærme meg problemstillingen vil avhandlingen ta utgangspunkt i en teoridel som er todelt. I den første delen; som er teologidelen, vil nyere luthersk dåpsteologi være utgangspunkt. Jeg vil i denne delen av avhandlingen redegjøre for ulike teologiske perspektiver ved dåpen som er sentrale i luthersk dåpsteologi, og på denne bakgrunn vil jeg utvikle analysekategorier som jeg kan anvende for å systematisere funn i analysen. Disse kategoriene kan jeg også anvende for å se holde sammen kategorier og se etter ulike teologiske akser som finnes i dåpsteologien, og hvordan disse trer frem gjennom analysedelen.

Den andre teoridelen vil beskrive samfunnet ut fra forståelsen av samfunnet som sekulært og preget av individualisme og pluralisme. Til sammen vil disse to teoridelen gi det rammeverk jeg trenger for å analysere og drøfte dåpsteksternes troverdighet i dag.

Analysedelen vil være den deskriptive delen av oppgaven der menighetenes invitasjoner blir gjennomgått. Metoden vil også bære preg av å være kvalitativ og abduktiv. Analysen tar utgangspunkt i tekster skrevet til menigheters hjemmeside. Tekstene skal invitere og informere om dåpen i til mennesker i lokalområdet, og som tekstanalyse er dette et kvalitativt studium. For å komme frem til svar på mitt hovedspørsmål må jeg kategorisere og systematisere funnene. Denne måten å arbeide på preger også kvalitativ forskning (Tjora 2017, s. 24). For å finne gode kategorier vil jeg måtte foreta flere gjennomlesninger og dermed jobbe abduktivt. Gjennom å anvende teorien på analyse materialet vil jeg kunne finne nytt materiale som igjen vil påvirke teorien. Jeg må dermed både bevege meg fra teori til empiri, og fra empiri til teori. Jeg vil også gjennom arbeidet søke å la noen av funnene bli et grunnlag for drøftingsdelen av denne avhandlingen som vil foreslå måter å formidle dåp. Her vil jeg altså anvende funnene fra den kvalitative delen av avhandlingen.

I drøftingsdelen vil jeg trekke ut funn fra analysedelen og lese dette opp mot nyere teologisk arbeid med dåpen. Her vil det være interessant å undersøke om grunner til dåp som vises i

analysedelen kan sies å være troverdige når de holdes sammen med sekulære teorier. Jeg vil videre søke å peke på det jeg mener kan være andre troverdige måter å formidle dåpens innhold på. Disse måtene å gå frem på vil gi meg grunnlag for å finne svar på hovedspørsmålet.

1.4.4. Nærhet og distanse

For å gjøre en god analyse anvender jeg kvalitativ metode. Pål Repstad (Repstad 2007, s.19) hevder at hensikten med kvalitativ metode ikke først og fremst «Hva ser jeg dem gjøre», men «Hva ser de seg selv gjøre?». Dette er et godt perspektiv for denne oppgaven. I dette «dem» tilhører også jeg som forsker, ettersom jeg selv har mitt arbeid i kirken. Å være kjent med feltet jeg vil forske på gir meg noen fordeler, men har også blindsoner jeg må være oppmerksom på. Pål Repstad påpeker at den akademiske distansen kan forsvinne når forskeren kommer for nær stoffet, og forskeren kan, nesten uten å være klar over det, «dele ut karakterer» (Repstad 2007 s. 39), og dermed miste den nødvendige avstanden som må til for å beskrive funnene. Men kjennskap til feltet har også sine klare fordeler. Fordi mønstre og omgivelser er godt kjent, er muligheten til stede for å oppdage uventede hendelser som vil være ukjent for en fremmed observatør. (Mats Alvesson 2003).

1.4.5. Forskningsoversikt

Det er verd å være oppmerksom på forskning som er gjort som berører temaet i denne oppgaven.

Ida Marie Høeg sin doktoravhandling *Velkommen til oss* (2008) om ritualisering ved livets begynnelse er en av disse. Høeg har gjort ytterligere forskning på dette området sammen med Anne Kristin Gresager, og jeg har allerede anvendt deres forskningsrapport *Når det rokkes ved tradisjon og tilhørighet* (KIFO 2015) (se pkt. 1.1). Denne undersøkelsen tematiserer nedgang i dåp i Oslo bispedømme, og metoden som anvendes er intervju av foreldre som vurderer dåp. Undersøkelsen gir viktige funn og blir gjerne referert til i strategisk arbeid med dåp, så også i denne avhandlingen.

Jeg vil også her nevne Kristin Graff- Kallevåg og hennes arbeid *Baptism in a secular age* fra 2017.

Avhandlingen *Skapelsens mysterium – skapelsens sakrament* av Anna Karin Hammar ved Uppsala Universitet (2009) vil jeg også ta med her. Undertittelen lyder «Dopteologi i møtet mellom tradition og situasjon». Denne avhandlingen søker å gi ressurser til troverdige måter å snakke om dåp i Svenska kyrkans kontekst (fra avhandlingens omtale). Hammar peker på det som kan bli et kritisk eller konstruktivt møte mellom tolkning av tradisjon og tolkning av situasjon.

Et annet forskningsprosjekt fra Sverige er Svenska kyrkans *Dop i forandring* (2019) som er et studie av foreldrenes aktive valg og menighetens strategiske dåpsarbeid. Dette arbeidet gir også mange gode og relevante innspill til temaet, og holder altså sammen både mottager (foreldre) og avsender (kirkens) rolle.

Dåb i det folkekirkelige landskap og undersøkelsen Dåb i dag – hvad overvejer foreldrene? er hentet fra Center for kirkeforskning i København universitet (2018). Her vises til blant annet til intervjuer med dåpsforeldre som gir uttrykk for at *selve dåpen* er viktigere enn å *være døpt*. Det er et interessant perspektiv som er viktig for kirken når den skal formidle *dåpens betydning* og søke å finne relevant språk for dette.

Den finske lutherforskeren Kirsi I. Stjerna har gjort viktige arbeider som kan bidra til å tolke luthersk dåpsteologi i vår samtid. Jeg nevner her boken *No Greater Jewel: Thinking of Baptism with Luther* (Lutheran Voices 2009), samt artikkelen *Seeking hospitable discourse of the sacrament of baptism*.

Mens jeg har arbeidet med denne avhandlingen har Bispemøtet kommet med heftet *Livstegnet – et hefte om dåpen* (Kirkerådet 2020). Med dette følger samtaleressurser, og bispemøtet sier i omtalen av heftet at målsettingen er «å stimulere til fornyet refleksjon om dåpen».

1.5. Målsetting og relevans

Målet med denne avhandlingen er å bidra til en samtale om dåpsteologi i et pluralistisk samfunn. Jeg vil undersøke hvilke begrunnelser kirken gir for dåp på sine hjemmesider. Er det grunner til dåp som oppleves mer troverdige enn andre? Jeg vil videre lete etter flere muligheter for dåpsteologi å kommunisere i et sekulært samfunn.

Ettersom kirken i år har dåp som satsingsområde vil det være et mål at avhandlingen gir ressurser både til den kirkelige pedagogikken og til teologien i samfunnet, dåp er en satsing for hele kirken.

Denne avhandlingen skrives innenfor disiplinen *kirkelig undervisning*. Jeg vil undersøke dåpsteologien i invitasjonene og jeg mener at dette er relevant for undervisningssektoren. Dåpen er utgangspunktet for trosopplæringen som kateketen og den trosopplæringsansatte har ansvar for (Gud gir – vi deler, Kirkerådet 2010, s. 41). Alle døbte tilbys opplæring i den kristne tro, og det er relevant for kirkelig undervisning å ha god kjennskap til det dåpsrekrutterende arbeidet som skjer i lokalmenigheten.

2. Teori

2.1. Teoridelens struktur

Denne teoridelen er delt i to. Jeg vil her gjøre rede for to teoriområder og videre teoriaspekter innenfor disse som jeg vil anvende for å analysere og drøfte kirkens invitasjon til dåp. Den ene teoridelen beskriver dåpsteologi og den andre delen beskriver sekularitet. I den første delen gjør jeg rede for aspekter ved dåpen som vil kunne gi gode kategorier i analysedelen av avhandlingen. Her vil jeg hovedsakelig anvende Harald Hegstad sin bok *Dåpen – en nådens kilde* (Verbum akademisk 2019) som teoretisk grunnlag. I tillegg vil jeg hente perspektiver fra Trond Skard Dokka g boken *Vendepunkt* (IKO forlag 2018) og Anna Karin Hammars bok *Skapelsens mysterium, skapelsens sakrament* (Uppsala universitet 2009). Jeg vil her også ta med et avsnitt som jeg kaller «Nyere perspektiver på dåp» som viser til elementer som kan komme til nytte senere i avhandlingen.

Gjennom den andre teoridelen vil jeg beskrive sekularisering med utgangspunkt i pluralisering og individualisering. I denne delen av avhandlingen henter jeg hovedsakelig teorier fra Charles Taylor og boken *A secular age* (The Belknap Press of Harvard University

Press 2007)¹. Andre perspektiver henter jeg fra Inger Furusest og Pål Repstad og deres bok *Innføring i religions sosiologi* (Universitetsforlaget 2003).

2.1.1 Dåpsteologi – et aktuelt tema

Hva har vi i dåpen? Hvorfor skal vi døpe? Disse to spørsmålene stilles i innledningen av brevet «Dåpens gave» som ble sendt fra Bispemøtet til alle menigheter i Dnk i januar 2020 (www.ressursbanken.no). Spørsmålene er ikke bare retoriske og enkle å svare på. I en sekulær tid da et økende antall dømte mennesker ikke lenger fører tradisjonen videre ved å velge dåp for sine egne barn må dåpen forklares på nytt. Bispemøtets brev «Dåpens gave» besvarer spørsmålene om dåpens innhold gjennom fem avsnitt som forteller om dåp som mysterium, nådens kilde, tradisjon, tegn, livsgrunnlag, fellesskap og Guds gave.

I luthersk sammenheng er dette velkjente teologiske aspekter ved dåp, men ordene er allikevel ikke entydige. De beveger seg langs ulike spor og gir rom for ulike tolkninger, og debatten som fulgte i avisen *Vårt Land* i kjølvannet av biskopenes brev tydeliggjorde at dåpen kan tolkes fra flere teologiske og pedagogiske posisjoner. Jeg er interessert i å undersøke hvordan dette mangfoldet av ord som beskriver dåpen kommer til uttrykk på et utvalg menigheters hjemmesider. Hva vektlegger lokalmenigheten i sine dåpstekster?

2.1.2. Teoretisk modell

Jeg vil i det følgende først gjøre rede for sentrale teoretiske og teologiske perspektiver på dåpen. Ut av disse perspektivene antar jeg at det vokser frem noen teoretiske kategorier jeg kan anvende for å systematisere funnene jeg vil gjøre i analysedelen. Jeg vil gjøre rede for disse etter den teoretiske teologidelen.

Etter det vil teoridelen avslutte med et kapittel om sekulære teorier, og dette vil være særlig viktig for drøftingsdelen av avhandlingen.

¹ Charles Taylor og «A secular age» er også teorimateriale i arbeidet *Baptism in a secular age* av Kristin Graff-Kallevåg 2017, jeg støtter meg til dette ved valg av Taylor.

2.1.3 Skapelsesteologisk perspektiv på dåpen

Kan dåpen forankres i et skapelsesteologisk perspektiv? I følge Harald Hegstad er det særlig i liturgiarbeid at det skapelsesteologiske aspektet blir tematisert. (Hegstad 2019, s. 59). I følge gudstjenesteboka fra 1978-liturgien for dåp referert hos Hegstad (Hegstad 2019, s 59) lyder en bønn i dåpsliturgien slik: «De(barna) er født med menneskeslektens synd og skyld, men i dåpen blir de Guds barn, født på ny ved Den hellige Ånd». Her er frelsen i dåpen satt i kontrast til menneskets syndighet. I det reviderte liturgiforslaget ble skapelsesmotivet styrket ved at menneskeverdet er fremhevet: «Du har skapt oss *i ditt bilde*», og frelsen i dåpen blir kontrastert opp mot nettopp dette. Fra 2017 lyder da bønningen slik: «Evide Gud, du som gir liv til alt som lever, og har skapt oss i ditt bilde: Vi takker deg for NN/NN (fornavn). Hun er dyrebar(e) i dine øyne. Omslutt henne med din kjærlighet....» (Ordning for dåp i hovedgudstjenesten, Den norske kirke 2017). Denne dreiningen i dåpsliturgien mot et tydeligere fokus på det skapte menneskets verdi kan speile en ny oppmerksomhet rundt betydningen av skapelsesteologi som dåpsteologi og praksis i dag.

Den liturgiske takkebønnen gir altså grunnlag for å forstå dåp som en handling der barnets relasjon til den skapende Gud bekreftes. Trond Skard Dokka vektlegger hvordan det nye livet har en *gavekarakter*, og argumenterer for at nettopp denne livsgaven er en forutsetning for dåpen, for ingen kan «skape seg selv», liv er alltid *gitt* (Dokka 2018, s 161). Dokka hevder videre at dåpen forkynner at Gud er hele universets livgiver, og livet som blir båret til Gud i dåpen er et uttrykk for takknemlighet overfor skaperen og livgiveren, alles «skjulte Far» (Dokka 2018, s 161).

Harald Hegstad peker på Guds fullkomne skapergjerning og synden som en ikke-skapt og gåtefull del av tilværelsen som mennesket er underlagt, men synden er altså ikke å forstå som en del av menneskets *skapthet* (Hegstad 2019, s 58). Hegstad peker videre på sammenkoblingen mellom frelse og skapelse, og argumenterer for dåpen ved å understreke at nettopp *fordi* man er skapt og elsket av Gud «ber man Gud realisere sin skapervilje gjennom frelsen i dåpens gave» (Hegstad 2019, s 59). Slik sett mener han at frelsesperspektivet og skapelsesperspektivet er mulige å forene.

Harald Hegstad peker på at det skjer en dreining *fra* dåpen som nødvendig på grunn av menneskets syndighet, *til* dåpen som en takk for det skapte livet. Dette blir særlig synlig gjennom dåpsliturgien fra 2017, og Hegstad setter dette i en teologihistorisk sammenheng. I det norske samfunn og kirkeliv har det vært en forskyvning fra en pietistisk kristendomforståelse og en verden man vil frelses fra – til en verden der menneskelivet blir «foredlet» til mer enn det egentlig skal være. I dette må det finnes et balansepunkt slik at en helhetlig teologi blir ivaretatt. Harald Hegstad forklarer det slik at det *skapte* som skal frelses, samtidig som at det skapte nettopp skal *frelses*. (Hegstad 2019, s 58), og holder slik sett skapelse og frelse sammen i denne dobbeltheten.

Trekk ved samfunnets forståelse av enkeltmennesket peker i retning av mennesket som suverent og uavhengig. På den ene siden kan kirken til en viss grad være med på dette: hvert menneske er en unik skapning. Men det går en grense et sted, for kirken kan ikke følge en tankegang som langt på vei setter mennesket i Guds sted. Hvor blir det da av relasjonen mellom Gud og mennesket? Gjennom analysen senere i oppgaven vil jeg undersøke om menighetenes dåpstekster på hjemmesidene reflekterer dreiningen som ble gjort i liturgiarbeidet. Er det slik at dåpen i større grad formidles som en feiring av det gudskapte mennesket?

2.1.4 Frelse i dåpen?

Confessio Augustana (CA) sier om dåpen at den er «nødvendig til frelse, at Guds nåde blir budt frem ved dåpen, at barna bør døpes, de som blir mottatt i Guds nåde når de ved dåpen er overgitt til Gud». I Bibelen trer sammenhengen mellom dåp og frelse til syne, et eksempel er fra Mark. 16,16: «den som tror og blir døpt, skal bli frelst». Luthers lille katekisme forteller også at dåpen «...virker syndenes forlatelse, frelser fra døden og djevelen...».

Sammenhengen mellom dåp og frelse er også understreket i økumeniske samtaler, blant annet i BEM-dokumentet (Baptism, Eucharist, ministry- document) som er forfattet i Kirkenes Verdensråd. BEM-dokumentet sammenfatter dåpens innhold slik: «...the baptism which makes Christians partakers of the mystery of Christ's death and resurrection implies confession of sin and conversion of heart.» (Baptism, Eucharist and Ministry, World Council of churches, 1982, s. 1).

Her vil jeg også nevne samarbeidet mellom Metodistkirken og Dnk som er nedfelt i dokumentet "Nådens fellesskap", her understrekes også frelsen i dåpen: "Dåpen formidler Guds nåde til menneskene. Den har sitt grunnlag i Jesu Kristi liv, død og oppstandelse. I dåpen dør den døpte fra synden, blir forenet med Kristus, mottar Den Hellige Ånd og blir innlemmet i den ene, hellige, allmenne og apostoliske kirke. (Fra avtalen "Nådens fellesskap", kap. 2 A).

Det er altså økumenisk enighet i en forståelse av at det skjer en endring i menneskets relasjon til Gud gjennom dåpen. Denne endringen, det Gud gjør med mennesket i dåpen kaller Harald Hegstad for en *hendelse* (Hegstad 2019 s 51-53), og dåpen er tegnet på denne hendelsen.

Harald Hegstad poengterer at selv om mennesket er en «dyrebar Guds skapning, betyr [ikke] det at man ikke trenger frelsen» (Hegstad 2019, s 59). Her etableres en forståelse av forholdet mellom skaperen og skapningen, og dette må tolkes på bakgrunn av *synden* som alt det som skiller mennesket fra Gud, som bryter ned og ødelegger skaperverket. Som del av menneskeslekten har nyfødte barn også del i arvesynden (Hegstad 2019, s. 65), og trenger Guds frelsende nåde. I følge Hegstad må dette forstås i kollektive termer, for det gir ikke mening i å tillegge nyfødte barn syndeskyld (Hegstad 2019, s 67). Dette igjen leder frem til en forståelse av at *alle* mennesker trenger å bli frelst fra synden, barn likeså mye som voksne, den «plettfrie» likeså mye som den kriminelle. Martin Luther understreker at mennesket rekkes syndstilgivelse gjennom Guds frelsende gave i dåpen: «Nå ser vi hva dåpen er for en stor og ypperlig ting. Den river oss ut av djevelens gap, gir oss Gud til eiendom, demper og tar bort synden – og styrker daglig det nye mennesket» (Luthers store katekisme, art. 83).

Hva som skjer i frelsen forklares på mange vis. Både forensisk og effektiv forståelse (veldig forenklet forklart som Guds *rettferdighetserklæring* gitt til mennesket versus *fornyelse, restaurering* av mennesket (Hegstad 2015, s 185) samles ifølge Hegstad i en forståelse av frelsen som Guds gjerning alene. Ettersom frelsen er gitt, og troen er en del av frelsens gave, er troen dermed ikke å forstå som en menneskelig gjerning, sier Hegstad (Hegstad 2019, s 94) men et uttrykk for Kristus som bor i mennesket.

Anna Karin Hammar tar et annet perspektiv, og peker på at skillet mellom Gud skaperen som er ren og det skapte som er syndig eller skittent, fører til et kunstig skille mellom Skaperen og det skapte. Hun «gjør motstand mot et verdensbilde og en teologi som skiller åndelig fra kroppslig» (Hammar 2009, s 163). Hun støtter seg på den sterke betoningen av Guds nærvær i dagliglivet som beskrevet hos Martin Luther (Hammar 2009, s 60).

Harald Hegstad imøtegår dette argumentet. Hvis frelsen sees i relasjon til det skapelsesteologiske aspektet ved dåpen kan man tenke at Guds frelsende gjerning med mennesket er et uttrykk for underkjennelse av det skapte og at den skapte ikke er *bra nok*, men slik må det ikke forstås, hevder Harald Hegstad (Hegstad 2019, s. 58). Frelsen i dåpen må derimot forstås som *del i Guds frelse* og begynnelsen på en frigjøring og fullendelse av det skapte.

Å snakke om frelse i dåpen i et sekulært samfunn gir noen utfordringer. På den ene siden har kirken en klar teologi om frelsen som gis i dåpen. Men på den annen side er «frelse» et ord som ikke er så lett å formidle i en sekulær sammenheng. Hvordan løser kirken dette? Synkende kunnskap om kristen tro krever gjerne en forenkling av det som skal formidles, for uten mulighet til å bli forstått er en invitasjon til dåp sjanseløs. Jeg vil gjennom analysen være interessert i å undersøke om ordet frelse anvendes, eller om det utelates. Her må jeg også se etter implisitte ord og beskrivelser av frelse.

2.1.5. Dåpens mange fellesskapsaspekt

«Frelsen som dåpen gir del i, fornyer ikke bare forholdet til Gud, men setter også den dømte inn i et nytt fellesskap». (Hegstad 2019, s 156.) Slik beskriver Harald Hegstad dåpens to fellesskapsaspekter. Om fellesskapet med Kristus sies det slik i dåpsliturgien: «I dåpen tar Gud imot oss og forener oss med den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus». (Ordning for dåp i hovedgudstjenesten, Den norske kirke 2017).

I 1. Kor.12,13 leser vi om dåpen som gjør alle dømte til èn kropp – uansett folkeslag. Av dette trer et tydelig økumenisk perspektiv frem, og BEM-dokumentet beskriver det slik under overskriften «inkorporering i Kristi kropp»: «Through baptism, Christians are brought into union with Christ, with each other and with the Church of every time and place. Our

common baptism, which unites us to Christ in faith, is thus a basic bond of unity». (Baptism, Eucharist and ministry, World council of Churches 1982, s 2). I tråd med dette sier Hegstad at den døypte ikke bare blir medlem i kirken der man blir døypt, men «etablerer en relasjon til kristne over hele verden til alle tider» (Hegstad 2019, s 157) og viser her til trosbekjennelsen: «Jeg tror på en hellig, allmenn kirke», og Hegstad knytter dette til Kristi verdensvide kirke.

Kirken er både Guds kirke og en menneskelig organisasjon, og dåpen gir både felleskap med Kristus og medlemskap i kirken. Hegstad gjør et poeng av rekkefølgen – dåp først, deretter medlemskap i kirken. Kirken på jorden organiseres av feilbarlige mennesker, og Hegstad peker på at «kirken som en organisasjon er en splittet størrelse, og dette kommer til uttrykk både gjennom teologi og praksis» (Hegstad 2019, s 158). Dette kommer til syne i bygd og by over hele landet og i hele verden.

Et annet perspektiv på fellesskapet den døypte blir en del av finnes hos Anna Karin Hammar. Hun argumenterer med at den døypte får en tilhørighet til et felleskap med hele skapningen (Hammar 2009, s 171). Til forskjell fra Hegstad som viser til fellesskapet av de døypte som *Kirken*, peker Hammar på tilhørigheten som dåpen gir i større grad gir i større grad som en tilhørighet til hele Guds skaperverk. Hun tar en posisjon der hver dåp kan tolkes som uttrykk for Guds skapende nærvær med hele skapelsen og delaktighet i skapelsesprosessen.

Ordet «kristent felleskap» kan i dag oppfattes som litt mistenkelig. Fortellinger fra mennesker som har opplevd religiøse felleskap konforme og ufrie kan kaste et mistenksomt lys over fellesskapet kirken inviterer dåpsforeldre til å delta i og bringe sitt barn til. Men hva forventes av den døypte når det gjelder deltagelse i felleskap? På den ene siden innlemmes alle døypte i kirken, som er et felleskap av alle døypte. Men et stort flertall av døypte deltar ikke i fellesskapet som de er blitt en del av.

Hva formidles om felleskap i menighetenes tekster om dåp? Hva slags felleskap beskrives i invitasjonene? Det er jeg interessert i å se etter i analysedelen.

2.1.6 Dåpens sakrament

Martin Luther forklarer sakramenter slik: «Når ordet kommer til elementet eller den naturlige substans, da blir det et sakrament, det vil si en hellig, guddommelig ting og et tegn» (Luthers store katekisme, art. 18). På bakgrunn av dette er dåpen å forstå som et sakrament. Dåpen er med dette ikke en symbolhandling, men et tegn på noe mer enn seg selv: tegnet viser til Guds frelsende handling (Hegstad 2019, s 36). For å følge Martin Luther videre peker han ifølge Hegstad (Hegstad 2019, s 39) på tre aspekter ved dåpssakramentet: tegnet, tegnets mening og troen. De to første omhandler selve dåpen og hva vi legger i den. «Men for at dåpen skal beholde sin kraft, er det også nødvendig å tro det som dåpen er et tegn på» (Hegstad 2019, s 39). Løftet om frelsen som gis den dømte i dåpen må tas imot i tro, hevder Martin Luther. Dette betyr allikevel ikke at *troen* er menneskets bidrag til frelsen, for troen er også Guds gjerning (Hegstad 2019, s .42). Dette kan forstås slik at dåpen er et tegn på det som skjer «der og da», altså gjennom frelsen i dåpen, og på det Gud vil gjøre i mennesket gjennom troen. Dette betegnes gjerne som dåpens *hendelse og prosess* (Hegstad 2019, s. 43). I art. 41 i Luther s Store katekisme sier Martin Luther det slik: «I dåpen har da enhver kristen nok å lære og øve i hele sitt liv».

Dåpen som hendelse er det vi er vitne til hver gang et menneske blir dømpt, og Guds frelsesgave gis til den som dømtes. Men hvor og hvordan kommer prosessen til syne? I luthersk dåpsforståelse har ikke alltid perspektivet på dåpens prosess vært like tydelig, ifølge Harald Hegstad (Hegstad 2019, s. 51).

I økumenisk arbeid uttrykt gjennom BEM-dokumentet har forståelsen av dåpen som sakrament en noe beskjeden rolle, men allikevel peker Hegstad på at forståelse av dåpen som tegn på at det skjer noe i den dømte her og nå, til stede (Hegstad 2019, s 48).

Trond Skard Dokka peker på sakramentets element, vannet (Dokka 2018, s 155). Dette er et symboltungt element sier han: vannet er livsnødvendig, det gir vekst, men det kan også flomme over og forårsake død. Vann kan gi liv, man kan også ta liv. Dette leder til forståelsen av dåpen som en drukning og et nytt liv, og dette igjen har elementer i seg til å bli forstått som en pedagogisk illustrasjon av dramaet som skjer. Dokka peker på at et slikt syn på dåpen har stått sterkt hos reformerte som Zwingli og Calvin (Dokka 2018, s 157). Men som jeg har vist til er dette synet ikke støttet av Martin Luther, i det dåpen er mye mer enn et pedagogisk verktøy.

Når kirken inviterer til dåp er det særlig dåpsdagen som får fokus. Guds gave blir gitt barnet i dåpen, og et under skjer. Dette er fine ord om dåp som jeg trolig vil finne igjen i dåpstekster på hjemmesidene. Men dåpen er også en begynnelse på et liv i troen. Hvordan vil dette komme til syne i dåpstekstene?

I analysedelen av oppgaven er jeg interessert i å lete etter spor av teologi om dåpens sakrament og dåpen pekt på som både en hendelse og en prosess.

2.1.7. Nyere empiriske perspektiver på dåp

Dåpen har en sentral plass i de aller fleste kristne kirkesamfunn, men hva dåpen gir og hvordan man skal forstå den er det ulike meninger om. Hovedskillet går tradisjonelt mellom voksendåp og barnedåp, men dette skillet er ikke grunn til å stoppe et økumenisk samarbeid, argumenterer Harald Hegstad (Hegstad 2015, s 219). Med fallende dåpstall vil en barnedøpende kirke som Dnk forhåpentligvis bevege seg mot å døpe flere ungdommer og voksne. Dette kan føre til en ny samtale i Dnk om forståelsen av dåpen, og kanskje kan økumeniske samarbeid gi hjelp til dette? I BEM-dokumentet er det nedfelt perspektiver på dåp som har til hensikt å skape en felles plattform for anerkjennelse av hverandres teologi. I et pluralistisk samfunn der særlig ungdom beveger seg på tvers av kirkesamfunn er dette viktig. Dåp som økumenisk tema følges opp gjennom dokumentet «Nådens fellesskap» mellom metodistisk og lutherske kirkesamfunn. Avsnittet om dåp avsluttes med disse setningene: *«Selv om de to kirkefamiliene ikke finner barnedåp i seg selv problematisk, vil vi gjøre oppmerksom på at det store antall udøpte innenfor moderne, sekulariserte samfunn skaper nye utfordringer for tenkningen omkring Guds virke i verden»* (Nådens fellesskap, s. 13).

Hvorfor velge dåp? Trond Skar Dokka viser til flere undersøkelser som forteller at de fleste som velger dåp gjør det fra et tradisjonsargument. (Dokka 2018, s 160). For å finne årsaker til dette peker han på dåpsdagen som en høytidelig ramme omkring en familiefestdag, og i antropologisk forståelse er dåpen en livsrite. Gjennom dåpen blir den nyfødte innlemmet i slekten, dette kommer gjerne til syne gjennom en nedarvet dåpskjole. Slekten blir også bundet sammen gjennom tanter og onkler som velges til faddere. Finnes det så teologiske

argumenter for dette perspektivet? Trond Skar Dokka mener at det gjør det, selv om man «ofte har gjort et nummer av hvor forskjellig dette er fra den kirkelige lære om dåp» (Dokka 2018 s. 160). Dokka argumenterer med at dåpen, både fra foreldrenes men også kirkens ståsted er en feiring av et nytt livsunder, og at det dermed er sterke bånd til tolkning av dåp i et skapelsesteologisk perspektiv.

Kirkens dåpsoffensiv bør også sees på i lys av ulike undersøkelser om kirke og tro. Kirkens medlemsundersøkelse høsten 2019 viser at 3 av 10 døpte sier at de tror på Gud.

([https://kirken.no/nb-NO/om-](https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/tre%20av%20ti%20sier%20de%20tror%20på%20gud/)

[kirken/aktuelt/tre%20av%20ti%20sier%20de%20tror%20på%20gud/](https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/aktuelt/tre%20av%20ti%20sier%20de%20tror%20på%20gud/)). I Luthersk Kirketidene

i januar 2020 spør Cand. polit. Sigmund Knutsen om folks *tro* har noe å si for kirkens dåpsoffensiv (2020, s. 56). Dette er et svært relevant spørsmål. Knutsen sitt svar er at kirken «intetst må oppruste sin opplæring» og tilby opplæring før dåp. Harald Hegstad peker på fordeler og ulemper ved dette, og hevder faren ved å stole for mye på opplæring før dåp er at man kan komme til å forvente en uttalt tro med «tilstrekkelig dybde og forankring» (Hegstad 2019, s 100) før dåp skjer.

I økende grad viser undersøkelser at foreldre lar være å døpe barn fordi de skal få velge selv. Dette viser blant annet et studie fra Sverige og Svenska kyrkan. «Dop i förändring» (Svenska kyrkan 2019) spurte foreldre som IKKE velger dåp – om hvorfor. Det vanligste svaret er «jeg vil at barnet skal velge selv senere i livet». Nesten like vanlig er svaret «Jeg er ikke troende». På grunn av en ganske sammenfallende kultur og tradisjon i Norge og Sverige vil jeg tro det også preger unge foreldre i Norge. Det er et aktuelt tema for kirken hvordan dette argumentet skal møtes både teologisk og praktisk.

Gjennom undersøkelser viser funn at tradisjon er et element som vektlegges sterkt av mange dåpsforeldre som har valgt dåp. På den ene siden blir altså dåp ofte pekt på som en tradisjonsbærende rite. På den andre siden blir en ensidig vektlegging av dåp som tradisjon kritisert fordi dåpen sees på som noe mer – den er et sakrament og et nådemiddel.

I analysen er jeg interessert i å se hvordan menighetene forholder seg til denne spenningen i sin invitasjon til dåp.

Her har jeg vist til noen nyere perspektiver på arbeidet med dåp, men det er *dåp som tradisjon* som vil være interessant å undersøke i analysearbeidet. Det øvrige vil kunne være med å danne et bakteppe for videre arbeid med avhandlingen, og underbygge dåpens mange aspekter som ikke er utelukkende er teologiske.

2.1.8 Analysekategorier

På bakgrunn av denne teoridelen om dåp har jeg kommet frem til følgende fem analysekategorier som vil være sentral for å systematisere funnen i analysen:

- *Skapelsesteologi*

Dette er en av de store dreiningene i kirkens dåpsteologi og har dermed sin plass som en kategori i analysen

- *Frelsesteologi*

Læren om frelsen som gis i dåpen er historisk grunnleggende for luthersk teologi om dåp og er dermed en svært viktig kategori

- *Dåpens sakrament*

Denne kategorien er selvsagt nær knyttet til frelsen i dåpen. Jeg velger allikevel å ha med dette som en egne kategori av den grunn at forståelsen av dåpen som sakrament er grunnleggende i luthersk dåpsteologi. I denne kategorien vil jeg også se etter elementer som dreier seg om dåpen som både hendelse og prosess

- *Dåp som inngang til fellesskap*

Kirken lærer at i dåpen blir den døypte satt i en ny relasjon til Jesus, og samtidig blir den døypte del av det kristne fellesskapet. Denne kategorien er viktig fordi den vil undersøke hvilket fellesskap som er mest fremtredende i dåpstekstene.

- *Dåp som tradisjon.*

Undersøkelser viser at tradisjon er det mest brukte argument for å velge dåp (Dokka 2018, s 160) derfor har det også en viktig plass som en egen kategori som kan anvendes i analysedelen av avhandlingen.

Gjennom disse fem kategoriene har jeg anvendbare rammer for analysen av dåpstekster på menighetens hjemmesider, og jeg vil gjennom dette få frem om det er grunner til dåp som brukes mer enn andre.

2.1.8 Oppsummering

Gjennom denne teoridelen av avhandlingen har jeg kort gjort rede for sentrale diskurser i aktuell teologi og forskning om dåp. På bakgrunn av denne teoridelen har jeg kommet frem til fem ulike analysekategorier som jeg også har gjort rede for.

I analysedelen av avhandlingen vil jeg se etter spenningsområder jeg mener å ha identifisert i denne teoridelen av avhandlingen.

Den ene aksen vil være skapelsesteologi versus frelsesteologi. Er det en av disse begrunnelsene for dåp som anvendes mer enn den andre? Eller vil jeg finne at de inkluderer hverandre?

Den andre aksen jeg vil undersøke er linjen som kan trekkes opp langs aksen «sakrament versus tradisjon». Formidler hjemmesidene invitasjon til dåpen som en vei inn i et kristent liv? Eller er det fortrenget til fordel for dåp som rite?

Dåpens fellesskapsaspekt har flere aspekter i seg selv, og er derfor en egen akse. Jeg er interessert i å undersøke om familiefellesskap løftes frem til fordel for menighetsfellesskapet. Jeg vil også se etter på hvilken måte medlemskap i den verdensvide kirke kommer til syne i dåpstekstene.

2. 2 Sekulariseringens tid

2.2.1 Definisjon

I denne avhandlingen vil jeg undersøke kirkens invitasjon til dåp i en sekulær samtid. For å nærme meg de aspekter ved sekulariseringens jeg trenger for analysedelen, vil jeg starte med å forsøke å definere *sekulær*. Charles Taylor hevder imidlertid at begrepet ikke lar seg definere ved hjelp av en enkelt setning (Taylor 2007, s. 1). Historisk har begrepet blitt anvendt formelt som en beskrivelse av stater der kirken er adskilt fra politiske strukturer. I 2017 ble stat og kirke skilt i Norge og formelt ble landet fra da av betegnet som sekulært. Imidlertid har Norge vært preget av sekulære strømninger over lang tid, slik at det ikke gir mening å si at dette skillet mellom stat og kirke gav en skarp endring i kulturen. I stedet kan sekularitet gi større mening når det knyttes til en måte å beskrive den rådende samfunnskultur.

Et kjennetegn ved land med sekulær kultur er at religion i stor grad henvist til privatlivet og noe enhver kan drive på med i sin fritid. I følge Taylor kan vi ved å gå noen tiår tilbake og se at stat og kirke var tett sammenvevd. Dette kom til syne ved at Gud var «overalt» i samfunnet, og noen religionsfri sone fantes knapt. En slik beskrivelse av samfunnet i dag ville være feilslått, og Taylor hevder at de nord-europeiske samfunn har gjennomgått en kulturell revolusjon de siste tiårene (Taylor 2007, s. 473).

Taylor peker på flere kjennetegn ved det sekulære samfunnet. Et sekulært samfunn er preget av inndeling i ulike «sfærer» som menneskene beveger seg i. (Taylor 2007, s. 481). Disse sfærene er for eksempel økonomi og politikk, og disse sfærene har sine egne mål om høyest mulig gevinst; som for eksempel størst økonomisk vekst, eller størst oppslutning for det politiske partiet. Taylor argumenterer med at denne sfæretenkningen sjelden gir mennesket rom for overveielser innenfor en religiøs forståelse, fordi religion ikke er noe aspekt ved disse sfærene, og den rasjonelle tenkningen blir dermed menneskets rammeverk for tilværelsen. Dette løfter han frem som en motsats til tidligere tider da kristen tro var autoritetsbærende og ofte ble formidlet gjennom prestens forkynnelse. På bakgrunn av sfæretenkningen tyder mye på at samfunnet i dag mer oppdelt, og det er fravær av en overbyggende norm som kan gi svar utenfor sin egen sfære.

Logikken i det sekulære samfunnet er frihet for enkeltmennesket, det er et utall valgmuligheter i alt fra klær, arbeid, livsstil og religion. Taylor peker på at vi alle driver en form for «gjensidig visning» (Taylor 2007, s.481), der vil der vi bygger et selvbilde gjennom andres respons.

Som jeg har nevnt har sekulære kulturer skjøvet religionens plass over til den private sfære, dette fører til en fortrenkning av religion i det offentlige rom (Furuseth/Repstad 2007, s, 101). Dette innebærer ikke at religionen blir borte, men den får mindre plass og er henvist til det private. Furuseth/Repstad henviser til sosiologen Larry Shiner (Furuseth/Repstad 2007, s 101) som beskriver seks kjennetegn som berører religionenes plass i sekulære samfunn. Jeg vil her trekke frem tre av disse:

- religionen svekkes ved at tidligere aksepterte religiøse symboler, dogmer og institusjoner mister prestisje og betydning
- samfunnet blir mindre religiøst ved at religionen blir mer innadventt, er mer opptatt av rent åndelige spørsmål og slutter å innvirke på det sosiale livet utenfor religionen selv
- verden avsakraliseres. Menneskeliv, natur og samfunn forklares og omtales rasjonelt, og ikke som resultat av guddommelige krefters virksomhet.

Ettersom denne avhandlingen tematiserer dåp i en sekulær samtid, kan disse beskrivelsene av religionens plass være med å øke forståelsen av utfordringene som må møtes gjennom kirkens dåpsarbeid.

2.2.2 Drivere av sekularitet

For å se kirkemedlemskap opp mot sekularisering mener jeg at det kan det være nyttig å bli klar over hva som gav sekulariseringen rom– og kanskje fortsetter å gjøre det.

Religionssosiologen Max Weber peker her på fremvekst av industrialisering, større tro på vitenskap og økonomi, svakere bånd av lojalitet og tillit mellom mennesker som drivere av sekulariseringen. Weber hevdet at dette endret menneskers generelle tenkemåte

(Furuseth/Repstad 2007, s. 104-105). I stadig mindre grad var det religionen som legitimerte lovgivning, og religion ble mindre viktig for hvordan det sosiale systemet virket.

Et annet trekk ved fremvekst av sekularisering er samfunnets overtagelse av sektorer som opprinnelige var religionens og kirkens domene. Det er tendens til at statlige velferdsordninger tar over «omsorgen» på bekostning av tradisjonell kirkelig diakoni. Dette medfører at personlige relasjoner blir fortrent til fordel for statlige systemer. Dette er gjenkjennbart i dag gjennom gjentagende offentlige diskusjoner om stat eller religiøs stiftelse skal få drive arbeid som offentlig familierådgivning.

Furuseth/Repstad trekker også frem bortfallet at kristendomsundervisning i skolen samt fremvekst at livssyns-og etikk-faget som en avgjørelse som gav rom for økt sekularitet (Furuseth/Repstad 2007, s. 103). Opplæring i skolen er ikke lenger opplæring i en spesiell religions tro og tradisjon, men informasjon om ulike religioner og religiøse retninger, og toleranse er et nøkkelord. Dette er endringer på systemnivå som igjen påvirker individene.

Det nevnes også som sekularitetsdrivende at stadig flere bor i byer. Byer er i seg selv sekulariserende, hevder Furuseth/Repstad (2007, s 105). Å komme til byen er for mange å slippe fri fra bygdas tradisjonsbærende kultur og sosiale kontroll. Byen er i mye større grad gjennomsliktig og gir større rom for å velge på fritt grunnlag, og dette er et ideal i det sekulære samfunnet.

2.2.3 Individualisering

Charles Taylor hevder at den vestlige sivilisasjon har gjennomgått en kulturell revolusjon i løpet av de siste tiårene, og denne endringen skjøt stor fart etter 2.verdenskrig (Taylor 2007, s. 473). Dette kan ifølge Taylor også kalles en *individualiseringsrevolusjon* der det å uttrykke seg selv er et mål. En følge av individualiseringens ideal er menneskers økende motvillighet og skepsis til fellesskap. Individualisering innebærer også høy geografisk og sosial mobilitet, og det oppstår nye familiemønstre. Konsumet er høyt i et individualistisk samfunn, og idealet er å gjøre egne valg – realisere seg selv. Sosiale medier er «gode» medhjelpere til individualiseringen der hver enkelt viser seg frem med selvvalgte filter.

Individualisering gir mange valgmuligheter når kompromisser med fellesskapet forsvinner. Taylor beskriver valgmulighetene ved å si at mennesker blir som barn i en godteributikk der alt kan velges og man velger ut fra smak og behag, farger og utseende (Taylor 2007, s. 478). Dette fører til et samfunn med mennesker som etter hvert blir preget av trivialiteter og banaliteter, og *dybder* kan få trange kår. Taylor peker blant annet på abortdebatter hvor et gangbart argument for foreldre som vil ta abort er å spare penger. (Taylor 2007 s. 478). De moralske argumentene skyves til side, og det er vanskelig, nesten umulig, å påberope seg å si noe på vegne av flere enn seg selv. I det individualistiske samfunnet finnes nemlig argumentstoppende ord som «rettigheter og respekt» som noe opphøyd. Autoriteter som vil utfordre dette oppleves suspekke og man mistror andre enn sine egne venners evne til å si noe om kan være allment gangbart.

Gjennom alt dette skjer over tid en umerkelig transformasjon, og moralen endrer seg. Den store friheten gir fritt spillerom for egoisme og konsumer-mennesket. Frihet for den enkelte er en svært viktig verdi, og mennesker kan la seg provosere over andres valg. Taylors eksempel på dette er «den hjemmeværende moren» som et nesten umulig valg i dag. Moren ville bli angrepet av «frihetstyranner» som mener hun har valg bort seg selv. «Jeg fikk ikke rom for å utvikle meg selv» fremstår i en individualistisk kontekst å være gangbar argumentasjon for å bryte opp fra forpliktende fellesskap.

Individualismen har et mål for mennesket: å være autentisk – være seg selv helt og fullt. Autensiteten gir stort rom for egne valg, men mennesket er hele tiden svært bevisst på seg selv, og Taylor kaller dette «gjensidig visning» (Taylor 2007, s. 480). Selv om vi gjør våre egne valg er vi svært bevisste på andre. Autensiteten har sin egen etikk: la hver gjøre sitt, ikke kritiser noen. *Intoleranse* er synden som ikke er tolerert (Taylor 2007, s. 483).

Hvor er religionens plass i dette perspektivet? Taylor argumentere med at mennesker gjerne kan være opptatt av det spirituelle og av en «høyre verden», men dette leder sjelden til en etablert kirke. «Det som er rett for deg er ikke rett for meg» - tanken overlater hvert enkelt menneske til å danne mening i tilværelsen. Menneskerettighetene løftes frem som en slags «trosgrunnlag» man kan enes om, det er kanskje naturlig ettersom det her pekes på den enkeltes frihet.

2.2.4 Pluralisme

Ordet pluralisme beskriver mangfold. Det norske samfunn er preget av pluralisme på mange måter: det er flere kulturer og levesett side om side, politiske og religiøse valgmuligheter er mange.

Tradisjonelt har sammenkoblingen mellom kristen tro og samfunnets stabilitet bestått av mange «gamle vaner» (Taylor 2007, s 490). Men den gamle vanen som bandt fragmenter i livet sammen, både de med og uten ord ser nå ut til å være forsvunnet. Linken mellom kristen tro og sivilisasjonens orden er ikke lenger tilstede. Særlig har opprøret og reaksjonen mot den tradisjonelt kristne moral vært sterk (Taylor 2007, s. 493). Det livslange ekteskapet er et eksempel på en institusjon som har blitt utfordret. I dag finnes det mange kulturelt aksepterte samlivsformer å velge mellom.

I tråd med dette følger at mennesker i et pluralistisk samfunn svært motvillig gir sin tilslutning til en trosbekjennelse. Den enkeltes innsikter og «tro» på en høyere virkelighet er det viktige. Hvert menneske er sitt eget spirituelle supernova. Igjen kommer individualiteten til syne, og religiøse innsikter hentes fra mange religioner og blandes sammen slik at det gir mening for den enkelte. Taylor henviser til Schleiermacher som hevder at vår tid har lært en forakt for religion. (Taylor 2007, s. 489). Det synes viktigst at alle velger sin egen vei. Som følge av dette blir det absurd å delta i noe som ikke kan føre den enkelte til spirituell modenhet og som inspirerer. Å delta i religion bare fordi noen sier at man bør det gir ingen gjenklang eller mening. Denne forståelsen av spiritualitet er sterkt preget av pluralisme. Den forstås slik at min «åndelige vei» må respektere andres, ingen har mer rett enn andre, men alle har rett til å velge sin egen vei, og det er et ideal at pluralitet er et ideal. Dermed er et forsøk på å finne noen felles referansepunkter ganske meningsløse.

Taylor viser til den franske sosiologen Lambert som sier det slik: «One seeks money, comfort, and all that; everyone is now into that, and the rest, bah!» (Taylor 2007, s. 490). Dette forteller om et litt «bedøvet» samfunn som har lite felles å kjempe for, alle er overlatt til seg selv.

Pluralismen utfordrer den gamle sammenheng mellom religion og samfunn som tradisjonelt har vært sterk. Troen på at samfunnet var avhengig av at religionen bandt fragmentene sammen og gav stabilitet ble svakere. Humanismen uten Gud utfordret religionene, og samfunnet som helhet gikk bort fra å tro at kristendom var avgjørende for sosial orden.

I følge Taylor har ekteskapet tradisjonelt vært en stabilisator som har bidratt til sosial orden. Men dette trumfes nå av den enkeltes rett til å velge levemåte og samlivsform. Taylor peker på den seksuelle frigjøringen som han hevder er innvevd i den individuelle selv-realiserings og det pluralistiske samfunnet. (Taylor 2007, s. 485). Dette fører til at det livslange ekteskapet ikke er idealet, idet det oppfattes som å legge bånd på enkeltmennesket.

Ordene *kunnskap* og *praksis* er blitt løsrevet fra hverandre, og denne løsrivelsen av tidligere sammenvevde komponenter er også en følge av pluraliseringen. Kunnskapen blir stående for seg selv som et eget objekt, og Taylor peker på at kunnskap i moderne kulturer begynner å ta over etikken (Taylor 2007, s. 501). Kunnskap og vitenskap har høy status i et pluralistisk samfunn, og hvem tør egentlig argumentere mot «vitenskapen»?

Etablert religion blir ofte mistenkeliggjort i et pluralistisk samfunn. Religioner har gjerne en ganske rigid «code», en trosbekjennelse, og det å tilslutte seg denne oppfattes som å gå på tvers av samfunnets verdier. Dermed blir det vanskelig for kirker og menigheter å kommunisere i offentligheten, og kløften blir dyp mellom den kristne troen og det kristne fellesskapet på den ene siden, og samfunnet på den andre siden. Det er mye som tyder på at kristen tro ofte forbindes med kristen moral, og denne er svært mistenkeliggjort i et individualistisk og pluralistisk samfunn. Ord som *selvdisiplin* som del av det kristne bildet; å legge bånd på seksuell utfoldelse, å ikke bruke alle pengene på meg selv – forstås i denne sammenheng som pietisme som begrenser livet og ikke er «noe for meg». «Picking and choosing» er samfunnets «melodi», (Taylor 2007, s. 501).

2.2.5. Oppsummering

I denne teoridelen har jeg vist til begrepene sekularisering, individualisering og pluralisering som preger det norske samfunnet i dag. Det går frem av denne teoridelen at religionen og de etablerte måtene å være kirke kan streve med å komme i kontakt med samfunnet i dag.

Kommunikasjonsgapet kan være stort, og dette utfordrer en kirke som søker å invitere til dåp i dag.

3. Analyse

3.1. Innledning til analysedelen

For å finne svar på underspørsmål en; *hvilke grunner til dåp gir menighetene på sine hjemmesider?* vil jeg analysere 30 menigheter med formål om å undersøke hvilke begrunnelser for dåp som formidles på menighetens hjemmeside. Jeg er særlig ute etter å undersøke teologiske aspekter. Analysemenighetene er fra alle bispedømmer, og representerer både bymenigheter og det vi kaller bygdemenigheter.

Menigheters nettsider regnes i dag for å være det opplagte sted å søke informasjon om dåp for nybakte foreldre. Som et ledd i kirkens dåpsrekruttering er menighetene sterkt oppfordret til å ha oppdaterte hjemmesider med gode dåpstekster og gjerne illustrasjonsfoto. Jeg vil derfor analysere hjemmesidene ut fra den forutsetning at de er oppdaterte og viser grunner til dåp som kirken mener er aktuelle i dag.

Jeg ser på analysetekstene med henblikk på de fem kategoriene skapelsesteologi – frelsesteologi – dåpens sakrament – dåpens fellesskapsaspekter – dåp som tradisjon.

3.1.2. Hvor er dåpen forankret?

Ved første gjennomlesning av analysetekstene trer det frem ulike innganger til tema «dåp» på hjemmesidene. Noen starter i teologien, andre starter med allmenne ord om familiefellesskap.

Seks av analysemenighetene lar dåpsteksten springe ut fra misjons – og dåpsbefalingen fra Matt. 28, 18-20. Anvendelsen av verset i invitasjonene er med på å forankre dåpen i Bibelen og Jesu ord, og viser at dåpen er ikke noe kirken selv har funnet på. Andre nettsider benytter salmevers fra ulike kjente dåpssalmer, og en menighet har et dikt som fungerer som en type forankring.

Følgende setning finnes på flere nettsider, dette vil jeg også si er en slags forankring av dåpen:

«Jesus døypte ikkje, men utfordra menneske han møtte til å vere saman med han og følgje han».

Jeg legger merke til denne setningen som understreker at Jesus *ikke* døyte. Setningen understreker at det er Jesu *oppdrag* gitt til disiplene som blir fulgt gjennom dåpen. Av dette følger at menighetene ikke viser til Jesu dåp som en «forbildefunksjon». Der Jesus flere steder i Bibelen blir beskrevet som vårt forbilde (for eksempel Joh. 13,15 og Ef. 5,1), blir det tatt avstand til dette når det gjelder dåp, mens Jesu *ord* om å døyte blir understreket. Et annet vers som fungerer som forankring er det følgende:

«Jesus seier: Lat småbarna koma til meg, og hindra dei ikkje, for Guds rike høyrer slike til».

Dette verset finner jeg på tre hjemmesider. Dette er et av bibeltekstene som anvendes i dåppliturgen, og i dåpshandlingen innledes lesning av dette bibelverset med disse ordene: «Hør hvor vennlig Jesus tar imot barna og åpner Guds rike for dem» (Gudstjenesteboka 2017; Ordning for dåp i hovedgudstjenesten). *Vennlighet* gjenspeiler flere av innledningene til dåpstekstene, og tyder på ønske om å forankre dåpen i en romslig og positiv åpenhet. Alle er velkommen - både hos Jesus og i menigheten. Det tenker jeg meg kan gi positive og gode følelser hos foreldrene, og lyst til å lese videre. Dåpen kan slik sett være et tegn på kirkens gjestfrihet. Kombinert med dette bibelverset står setninger som gratulerer foreldrene med det nyfødte barnet.

Langt de fleste menigheter starter altså dåpsteksten på hjemmesiden med ord som er inviterende og vennlige, ofte ledsaget av fine bilder med baby i dåpskjole, omgitt av familie oppstilt rundt en døpefont. Det er som forventet i en tekst som skal forsøke formidle en åpen kirke som ikke setter begrensninger på hvem som kan bli døpt, men ønsker alle velkommen.

3.1.3. Dåp i skapelsesteologisk perspektiv

«Kjære foreldre! Gratulerer med det nyfødte barnet»!

«Vi vil gjerne dele gleden med dere og være med og feire et nytt menneske»

Dette er inngangsordene på dåpsinvitasjonen til 15 av menighetene. Kirken stiller seg gjennom denne ordlyden i køen av alle som vil gratulere med den nyfødte. Ordene i setningene er allmenne og har ikke noe religiøst ved seg, og løsrevet kunne denne setningen stått i hvilken som helst sammenheng. Imidlertid vil ordene få en valør idet de står på en menighets hjemmeside sammen med kirkens logo, gjerne med bilde av et dåpsbarn. Dette vil gi ordene et utvidet innhold. Lykkeønskningene kirken gir til barnets foreldre kan implisitt peke i retning av det verdifulle, gudskapte menneskelivet som verd å feire.

«Dåpen er en feiring av livet. I dåpen takker vi Gud for barnet, og vi ber Gud være med ham eller henne gjennom hele livet».

I denne uttalelsen fortsetter feiringen, men her er dåpen også koblet inn og beskrives som en takknemlighetshandling til Gud for det nyfødte barnet. Her er en tydelig tråd til den liturgiske bønne i dåpsliturgien slik jeg pekte på i teologidelen pkt. 2.1.3. Ordet *feiring* forbindes med fest og positive følelser. Videre gir ordene feiring, takk og bønn til Gud uttrykk for en bekreftelse av menneskelivet som Gud har noe med å gjøre. Dåpen kan her forstås som en handling der foreldrene gir barnet tilgang til Gud gjennom livet, men betydningen av «være med» er ikke ytterligere beskrevet.

I denne ordlyden trer det også frem et «vi». Hvem er dette «vi» som skal takke Gud? Er det menigheten? Er det menigheten og familien sammen? Det er ikke tydelig her. Det er en tosidighet og en gjensidighet som går igjen i flere av setningene hvor feiringen er knyttet sammen med Guds velsignelse. «Vi» -kanskje forstått som kirken og familien sammen, kommer til Gud med barnet. Gud på sin side, svarer med å velsigne barnet og «være med det gjennom livet». Å ikke døpe barnet kan slik sett forstås som en frarøving av Guds velsignelse for barnet.

Dåpen blir i denne setningen også formidlet som en takknemlighetshandling til Gud, en takk for livet. Det sies ikke eksplisitt at Gud er livgiver og dermed rette mottager av denne takken, heller ikke at Gud forventer en takk, men implisitt kan det kanskje forstås slik.

Disse setningene jeg har vist til inneholder positive argumenter for dåp. Setningene er gjerne ledsaget av vakre bilder av babyer, og hvem som helst kan bli myk om hjertet av slike. Selv om foreldre ikke tolker livet og tilblivelsen i en kristen kontekst, er barseltiden en emosjonell tid og livsunderet kan påkalle følelser man vanligvis ikke kjenner. Eksistensielle spørsmål kan komme plutselig og gi nye perspektiver, og hvem vet? Kanskje er Gud en å takke? Flere menigheter anvender også strofer fra salmevers og dikt som relateres til det nye livets under, som denne av Svein Ellingsen (Nos 618):

«Fylt av glede over livets under, med et nyfødt barn i våre hender, kommer vi til deg som gav oss livet».

En menighet beskriver dåpen slik etter at velkomstordene er sagt:

«Livet og dåpen hører sammen. Begge er en gave. Når det er dåp i kirken samles vi for å feire og legge det helligste vi har i Guds hender».

I dette utsagnet pekes det på livets gavekarakter, og det vises til et likhetstrekk mellom liv og dåp. Menneskelivet opphøyes idet det beskrives som «hellig». Feiring av livet er også et viktig element her, sammen med overgivelsen – legge i Guds hender. Den billedlige beskrivelsen av Guds omsorg gir assosiasjoner til at Gud passer på, og hans hender er større enn det lille barnet og rommer barnets liv. Med ulik ordlyd er det flere av menighetene som kombinerer fest og feiring med trygghet og overgivelse til Gud. Det pekes på dåpen som et sted å takke for barnet og be om Guds velsignelse i barnets liv. I analysemenighetene finner jeg ingen utsagn som gir inntrykk av at dåpen på overnaturlig vis skal beskytte mot det onde, det peker mer i retning av «være med gjennom livet». Gud blir gjennom dåpen en følgesvenn. Det skapte hører sammen med skaperen. I denne argumentasjonen pekes på Guds tilstedeværelse, velsignelse og kjærlighet.

En menighet sier det slik:

«I dåpen takker vi Gud for barnet, og vi ber Gud være med ham eller henne gjennom hele livet. Barnet blir velsignet og får Guds løfte om at Gud vil alltid følge det som sitt eget barn med sin kjærlighet og velsignelse».

Dette kan forstås som en beskrivelse av dåpen mer i retning av en symbolsk handling og en forbønnshandling. Her også en tosidig hendelse i dåpen: en takk for livet i det nye barnet, og en bønn til Gud om å være med barnet gjennom livet.

Menighetens konkrete møte med familien for å feire det nye livet er også understreket av to menigheter. Her pekes det på menighetens vilje og ønske om at dåpsdagen og mottagelsen i kirken skal «bli så god som det går an» (en menighet sier det slik). Dette understreker respekt for livet og for familien som skal døpe barnet.

3.1.4 Oppsummering

Dåpsliturgiens formidling av takk og feiring for det nye livet gjennom bibeltekster og bønner finner god gjenklang i 20 av de 30 analysemenighetens dåpsinvitasjoner. Det trer frem en «arbeidsfordeling» i dåpen gjennom dette perspektivet:

- vi (familie og menighet) kommer med barnet for å takke livets giver, implisitt forstått Gud
- Gud gir tilbake velsignelse og løfte om å være med den dømte hele livet

Slik sett er dåpen en hendelse som også kan forstås som et tegn på at Gud er med gjennom livet, og dermed strekker dåpen seg utover selve dåpshandlingen.

Gjennom å ha et skapelsesteologisk perspektiv på dåpstekstene blir takknemlighet, feiring og trygghet tydelige argumenter for dåpen, og fremstår på mange måter uten å antyde noen forventning eller krav verken fra Gud eller menigheten overfor den som blir døpt.

3.2.1. Dåp i frelsesteologisk perspektiv

Når et barn blir døpt leses denne bønnen ved inngangen til selve dåpshandlingen:

Barmhjertige Gud, vi takker deg for at dåpens vann ved ditt ord er en nådens kilde, der du tilgir oss vår synd, frelser oss fra dødens makt og gir oss løfte om det evige liv. Send din Ånd så hun/han/de som døpes reises opp til det nye livet med Jesus Kristus, vår Herre.

(Gudstjenestebok for Dnk, kapittel om dåpsliturgien)

Gjennom analyse av dåpstekstene fremgår at én menighet inkluderer ordet «frelse» i dåpsteksten:

«Dåpen forkynner Guds kjærlighet, nåde og frelse»

Ved gjennomgang finner jeg at flere analysemenigheter bruker akkurat denne setningen men utelater ordet «frelse».

Hos analysemenigheten som inkluderer ordet «frelse» er ikke ordet ytterligere forklart.

Ved nærlesing viser analysen at frelsen i dåpen er mer implisitt til stede i dåpstekstene på to måter:

- Tre menigheter har bibelverset fra Joh. 3,16 som en del av dåpsteksten. Her pekes implisitt på frelsen som dåpens gave gjennom troen.
- Ti menigheter nevner dåp som sakrament, noen eksplisitt og noen implisitt, dette kommer jeg tilbake til i pkt 3.3.1. I den grad ordet «sakrament» er utledet er det med betegnelsen «hellig handling».

3.2.2. Oppsummering

Av mine kategorier er det frelsesteologisk perspektiv det minst synlige i dåpstekstene, med stor margin. Jeg finner ikke dette særlig overraskende. Ordet *frelse* kan indikere at noe er feil og at det er noe mennesket må frelses fra. Tanken om frelse som gjenopprettelse (Hegstad 2019, s 57) indikerer at noe må settes i stand og rettes på, og kan kanskje for menigheten oppleves som et noe negativt innsteg til en invitasjon til dåp. Det er også begrenset plass til

tekst på hjemmesidene, og dette kan også være en grunn til at aspekter ved dåp som umiddelbart forstås mer appellative velges i en slik tekst.

3.2.3. Skapelsesteologi versus frelsesteologi

Funnene i analysen viser at den sterke vektleggingen av det skapte mennesket som skal feires i forsvinnende liten grad holdes sammen med barnet som trenger frelsen som gis i dåpen. Allikevel har kirken en klar teologi om frelsen.

Langs denne aksene er det altså en helling mot en sterk formidling av det skapelsesteologiske perspektivet, mens det frelsesteologiske er tonet kraftig ned.

3.3.1. Dåpens sakrament

I teoridelen pekte jeg på at jeg ville undersøke hvorvidt menighetenes dåpstekster inviterte til dåp gjennom å peke på at dåpen er et sakrament. Gjennom analysen fant jeg at «sakrament» er anvendt både eksplisitt og implisitt på ti menigheters hjemmesider. Seks menigheter anvender ordet «sakrament», mens fire sier at dåpen er en «hellig handling». De fleste menighetene beskriver dåpen med nøkterne ord som har til hensikt å forklare dåpens innhold og anvendelse.

«Dåpen er en markering og feiring av barnet som er født. Men det er noe mer. Dåp er ett av kirkens to sakrament. Det er en hellig handling kirken utfører på oppdrag fra Jesus».

Ingen menigheter starter sin dåpstekst med å si at «dåpen er et sakrament». Uten unntak starter alle menighetene et annet sted; som i setningen over, med å peke på dåpen som feiring av barnet som er født. Denne setningen peker også i retning av at dåpen er noe uforklarlig. Den kan ikke beskrives fullt ut, og dette peker på at Gud er noe større enn det vi

kan sette på papir. Dåpen som mysterie og uforklarlig er dermed også beskrevet sammen med ordet «sakrament» hos et fåtall menigheter.

Andre menigheter sier at

«Dåpen er en fin tradisjon. Men den er også noe mer. Dåp er ett av kirkens to sakramenter».

Dåpens sakrament blir i begge disse tilfellene føyd til som «noe mer». Dåpen som sakrament kan dermed sies å beskrives som festens og tradisjonens merverdi.

Fire menigheter anvender som jeg har pekt på, ordene «hellig handling» uten å gå veien om «sakrament». Det forklares ikke ytterligere hva en «hellig handling» er, slik heller ikke «sakrament» forklares.

3.3.2. Oppsummering

Mens dåpstekstene som plasseres i kategoriene skapelsesteologi, frelsesteologi, tradisjon og fellesskap har en tydeligere fremstilling av «hvem som gjør hva» i dåpen, er det ikke sagt noe om dette i setningene om dåpens sakrament. Verken Gud eller den døypte blir tildelt noen rolle, ikke som giver og ikke som mottager. Dåpen som sakrament blir beskrevet som en «hellig handling» som står for seg selv. Tegnforståelsen som jeg pekte på i teorikapittelet er dermed ikke synlig i dåpstekstene.

3.4.1 Dåp som tradisjon

I analysemenighetene er «tradisjon» en beskrivelse av dåp som 17 av 30 menigheter anvender.

Dette argumentet er ofte betegnet som «rite-argument», og dåpen blir forstått som en overgangsrite som markerer det nye livets inngang i slekten. Dette er beslektet med

«fellesskapsargumentet» i forståelsen av dåp som inngang til et slekts- og tradisjonsfellesskap. Dette undersøker jeg senere i analysen.

Gjennom tradisjonsargumentet vektlegges for eksempel dette:

«Fra generasjon til generasjon har vi båret barna våre til dåpen».

Gjennom dette utsagnet ledes tanken hen til et «vi» som binder sammen slekt og nasjon. «Vi er slike som døper», og å velge dåp er å innlemme barnet i dette «vi».

«Dåp har tradisjoner tilbake til urkirken. I Norge står tradisjonen fremdeles sterkt»

«De fleste norske foreldre bærer barna sine til dåpen».

Disse setningen peker på *det norske*, og en annen menighet tydeliggjør dette ved å si at *«Det har vært en lang og god tradisjon i landet vårt at barnet blir døpt»*. Den eksplisitte anvendelsen av ordet «norsk» knytter dåpen sterkt til den nasjonale tilhørigheten, og til å være «normal» i Norge. Analysen av setningen gjør at jeg er litt spørrende til den eksklusjonen dette medfører. Det er etter hvert mange mennesker som bor i Norge og som er norske statsborgere men som allikevel ikke har lang tradisjon i Norge, og som neppe vil oppleve seg inkludert i dette «vi» som beskrives i setningen. Dåpen gjør selvsagt ikke mennesker mer norske, det tror jeg ingen mener, men *«dåpen»* knyttet til *«norsk»* oppleves sterkere enn ordet *«tradisjon»*.

De to ovennevnte setningene er begrunnelser for dåp som ikke peker på dåpens innhold. Kirken gir allmenngyldige og historiske argumenter for dåp i disse dåpstekstene. Det pekes på sammenhenger og tilhørighet gjennom bruk av ordet «generasjoner». Gjennom dette sier

kirken at dåpen også er for foreldre som ønsker å la barnet døpe for å innlemme det i den norske historiske tradisjonen.

«Dåp er en tradisjon for mange, og ved å velge dåp, gjøres et valg om å være en del av en høytid som mennesker gjennom generasjoner har tatt del i».

Denne setningen er mer åpen selv om historiske bånd til dåpen også her understrekes. Ordet «vi» er byttet ut med «mange», og *valg* er også en viktig del av setningen. Dette understreker at tradisjonsargumentet også er et *valg*, slik også Furuseth/Repstad peker på (Furuseth/Repstad 2003, s. 116).

Ordet «høytid» er et ord som kan forstås som en verdig feiring av det nye livet. Et bilde som går igjen på flere menigheters hjemmesider underbygger den ovennevnte setningen: et følge på ni mennesker rundt døpefonten, mor holder barnet som blir døpt, det er bunadskledte kvinner og jenter og dresskledte menn, og det ser ut for å være tre generasjoner på bildet. På den ene siden vil dette bildet for mange gi gode assosiasjoner til gode minner og opplevelser av dåpsfeiring i familien, men på den andre siden kan dette bildet være fremmedgjørende og skape avstand ved at bildet tolkes dithen at dette er den «riktige» dåpsfamilien og en tradisjon en selv ikke har tilgang til å bli en del av.

Gjennom analysen beveger jeg meg videre til funn i dåpstekstene der tradisjon blir koblet sammen med tro.

«Mange vil at den kristne trua som dei sjølv vaks opp med skal førast vidare til eigne barn».

Her fremstår troen som en barnetro, formidlet som en trygg og fin ting for barn. Denne setningen beskriver «kirkens tro og tradisjon» som den dømte blir del av, i dette ligger et element av å gi videre, og det er dette foreldrene ønsker. Dette argumentet kan lede til tanken om verdivalg; dåp som valg av gode verdier foreldrene ønsker å forankre barnet i.

3.4.2. Oppsummering

Som jeg har vist til er «tradisjon» den hyppigst anvendte begrunnelsen for dåp på hjemmesidene. Tradisjonen peker på dåp som en mellommenneskelig hendelse som inviterer til tilhørighet og til et «vi» som binder forfedre og slekt sammen med den nyfødte.

3.4.3. Dåpens sakrament versus dåp som tradisjon

På hjemmesidene er dåp som tradisjon og dåp som sakrament hos åtte menigheter nevnt i samme avsnitt. Først pekes det på dåp som sakrament, så føyes det til «men dåpen er noe mer». Deretter pekes det på sakramentene. Hva er et sakrament som er mer enn tradisjon? Det står ikke forklart. Tradisjonsargumentet står svært sterkt, mens sakramentene er litt mer «skjult» til stede. Mens tradisjon er selvforklarende, en hendelse som har en fortsettelse inn i slekten, er dåpen som mer enn en hendelse ofte tonet ned ifølge Hegstad (2019, s. 51). Det ser ut til å stemme i analysen av dåps som tradisjon versus sakrament.

3.5.1 Dåp som inngang til hvilket fellesskap?

«Når et barn blir døpt blir vi minnet om at ingen kan bære seg selv».

Slik er det flere av menighetene som innleder sin dåpstekst. Uttrykket gir assosiasjoner til eksistensielle temaer som *avhengighet*, og setter dermed dåpen i relasjon til en allmennmenneskelig erfaring. Visuelt blir dette tydelig under en dåpshandling når et spedbarn trenger hjelp av andre for å komme frem til døpefonten. Men den overførte betydningen gjelder alle mennesker hele livet, og dåpen av barn har dermed en funksjon ved å minne alle døde som er tilstede at ingen lever alene eller klarer seg alene.

Bibelfortellinger om å bli båret til Jesus, slik som fortellingen i Lukas 5, 17-16 om Den lamme mannen, setter dette utsagnet i en kristen kontekst. En leser som kjenner denne bibelfortellingen sammen med andre fortellinger om Gud som bærer vil kunne fylle uttrykket med større mening. Gjennom setningen vises det til at det nyfødte mennesket er i *samme båt* som alle mennesker, vi er i verden med en avhengighet og sammenheng med andre mennesker. Dåpen er slik sett en pedagogisk påminnelse om menneskers avhengighet – til mennesker som kan bære, men vi sier også at Gud bærer oss, slik at dette får en dobbel betydning.

3.5.2. Dåpens fellesskapsdimensjon

Av de fire kategoriene jeg ville se etter i analysen av dåpstekstene er ordet «fellesskap» det som hyppigst går igjen. Av 30 menigheter oppgir 27 at *dåp gir tilgang til fellesskap*. I teoridelen av oppgaven pekte jeg på to fellesskap jeg ville se etter. Det ene var den døptes inngang i trosfellesskapet. Det andre jeg ville undersøke er spor av dåpen som et tegn på tilhørighet med hele skapelsen. Imidlertid viser gjennomlesning av tekstene at ordet «fellesskap» anvendes for å beskrive ytterligere flere fellesskap som den dømte får del i. Jeg finner det derfor nødvendig å dele «fellesskap» opp i flere perspektiver, og jeg ser på fellesskapsargumentene ut fra følgende:

- kirkemedlemskapet
- den verdensvide kirke
- menighetsfellesskapet
- fellesskapet mellom den dømte og Jesus
- familiefellesskapet
- fellesskapet med hele skapelsen

3.5.2.1 Kirkemedlemskap

«Alle som døpes blir medlem i Den norske kirke».

Dåpen gir medlemskap i Dnk, dette nevnes eksplisitt av fire analysemenigheter. Dette medlemskapet gir blant annet den dømte (fra 15-års alder) tilgang til demokratiske strukturer i Dnk gjennom lokale og regionale kirkevalg. Denne tilgangen til kirkedemokrati finner jeg ikke reflektert. Det oppleves trolig som noe som er så langt unna i tid at det ikke er aktuelt å nevne, og kanskje er dette ikke sett på som en grunn i seg selv for dåp? Imidlertid viser undersøkelser fra Sverige at ønske om medlemskap i Svenska Kyrkan ofte er begrunnelsen for valg av dåp (Svenska Kyrkan 2019, Dop i forandring). Kan dette argumentet forsvinne i en blindsoner for kirken? Som jeg tidligere har pekt på er en bakenforliggende årsak til dåpsatsingen i Dnk å holde medlemstallet oppe for å sikre en bred folkekirke, da kan det være en god ting å si det også direkte i dåpstekstene.

Kirkemedlemskap gir også tilgang til trosopplæringsprogrammet til Dnk. Ettersom denne avhandlingen skrives innenfor disiplinen *kirkelig undervisning* var jeg interessert i å undersøke på hvilken måte trosopplæringen ble reflektert i dåpstekstene på hjemmesidene. To menigheter oppgir eksplisitt at alle dømte får invitasjon til menighetens trosopplæring, og bruker ordet «trosopplæring» i sin tekst. Tre menigheter bruker en setning om at den dømte blir «fulgt opp» av menigheten.

3.5.2.2 Den verdensvide kirke

«Gjennom dåpen blir vi en del av et fellesskap som strekker seg over hele verden – og gjennom alle tider».

Fellesskap er oftest betegnelse på noe konkret og nært. Men gjennom analysen trer bruk av ordet *fellesskap* også frem som noe mer utvidet, kanskje noe abstrakt og noe uhandgripelig. Utsagnet ovenfor peker på «kirkens store fellesskap» av alle dømte til alle tider. I lys misjonsbefalingen i Matt. 18 kan den røde tråden sees som «alle dømte etter Jesus». Dette fellesskapet krever antagelig mer kunnskap for å få øye på og forstå. En velinformert leser vil

kjenne til Kirkenes Verdensråd og vite at det faktisk finnes en *verdensvid kirke* den dømte blir medlem av. Dette er imidlertid ikke åpenbar kunnskap, og assosiasjonen kan også gå i retning av *tradisjon*. Slik setningen står betegner den et ganske løst fellesskap uten forventninger.

3.5.2.3 Menighetsfellesskapet

«Den som dømtes ønskes velkommen til et trosfellesskap».

Ordet «velkommen» er inkluderende. Setningen indikerer en åpenhet - trosfellesskapet er frivillig å bli med i. Allikevel kan setningen være noe utfordrende sett i lys av historier om «trofellesskap» som lukkede og konforme. Her introduseres også et nytt ord; troen. I analysen finnes varianter av denne setningen; noen tekster forteller om «fellesskap av dømte», andre peker på «trofellesskap». Dette behøver ikke nødvendigvis være det samme, «alle dømte» forstås kanskje helt konkret, men betyr det at ikke-dømte er utestengt fra dette fellesskapet? Hvordan henger tro og dåp sammen? I pkt. 2.5.1 viste jeg til Hegstad som pekte på troens gave som gitt i dåpen, men noen refleksjon omkring dette er ikke i dåpstekstene.

3.5.2.4. Fellesskapet mellom den dømte, Gud og Jesus

«Dåpen er starten på et liv sammen med Jesus».

Gjennom denne setningen pekes det på dåpen som en start på et nytt liv for den dømte. Dåpen gir en ny relasjon. Dåpen er ikke bare inngang til et stort fellesskap av dømte, men til et Jesus-og-jeg- fellesskap. Her vil jeg si at dåpens prosess slik Harald Hegstad forklarer det kommer til syne, slik nevnt i pkt. 2.5.1.

Livet med Jesus beskrives videre (i samme menighet) med denne setningen: «Skal livet med Jesus få næring, må barnet lære å kjenne Jesus når hun/han vokser opp». Men hvorfor skal livet med Jesus få næring? Hvorfor skal barnet ha et personlig liv med Jesus? Slik jeg forstår det er relasjonen mellom den dømte og Jesus beskrevet uten å forklare det ytterligere. Tradisjonelt har «Jesus og jeg» vært en viktig relasjon i lavkirkelige miljøer. Setningen peker i retning av enkeltmenneskets relasjon med Jesus uten å si noe om hva dette er, det kollektive er her ikke vektlagt.

Men setningen kan forstås mer positivt.

Gjennom analysetekstene finner jeg to menigheter som beskriver *dåpens liv* noe mer utfyllende. Disse tekstene bruker uttrykket å «kjenne Jesus», og den dømte er ikke kun en som skal passes på slik det er gjenspeilet i andre tekster, og som det var eksempler på i analysedelen av *skapelsesteologisk perspektiv* (4.1.3.) Her trer den dømtes liv frem, den dømte får en mer aktiv rolle. Det er en form for gjensidighet som formidles. Dåpen kan forstås som en ressurs for livstolkning og livsmestring (Kirkerådet 2010: *Gud gir – vi deler*), men hva må den dømte legge inn av «krefter» i denne relasjonen? Det er ikke beskrevet.

En menighet skriver følgende:

«For å erfare hva tro er behøver barna hjelp med det».

Hvem skal hjelpe barna å erfare troen? Som jeg viste i teoridelen har Kirkenes Verdensråd gjennom BEM-dokumentet utfordret lutherske (og alle barnedøpende) kirkesamfunn til å tydeliggjøre dåpen som ressurs for livet, utover selve dåpsdagen. Svaret på dette i Dnk er trosopplæringsreformen. Som jeg allerede har påpekt er jeg i analysen interessert i å se på hvilken måte trosopplæringen formidles i dåpsinvitasjonene. De to ovennevnte setningene er representative for det som sies om dette. Det pekes på trosfellesskapet den dømte blir en del av, at «troserfaringer» ikke kommer av seg selv, men dette er noe barnet må ledes inn i.

Fem menigheter forteller helt eksplisitt om konkrete tilbud til barnet etter dåpen, og at den døpte blir invitert. Her fremgår at den døpte har en plass i menigheten, og menigheten har et ansvar for å hjelpe den døpte til å anvende dåpens ressurser.

Av analysematerialet fremstår faddere som ansvarlige for å hjelpe den døpte inn i en kristen tro. En setning som går igjen hos to menigheter lyder: «*Faddere påtar seg viktige oppgaver når det gjelder barnets kristne oppdragelse, og må velges med dette for øye*». En menighet sier «*fadderoppgaven er først og fremst en åndelig oppgave*».

Mens det ikke er noen uttalt forventning i noen av analysetekstene hva angår foreldrenes holdning til dåpens liv, er fadderoppdraget derimot ganske spesifikt. Fadderoppdraget fremstilles altså svært konkret gjennom at de har en *plikt*. Denne dimensjonen av må-oppgave skiller seg ut fra analysetekstene i sin helhet, som gjennomgående formidler en åpen og uforpliktende invitasjon til dåp.

Hvordan arbeidsfordelingen er mellom foreldre, faddere og menighet når det gjelder å lede barnet inn i et forhold til Jesus, er uklart.

Analysen viser at et stort flertall av menighetene peker på at den døpte blir en del av et fellesskap, men ordet «fellesskap» er mer å oppfatte som en paraply for ulike betegnelser, der «felleskapet med Jesus» er ett av fellesskapene.

Her vil jeg også peke på fellesskap med *Gud* som den døpte blir en del av. Dette ser ut for å være noe enklere å beskrive ytterligere på hjemmesidene. Den døptes fellesskap med *Gud* beskrives med ord som gir bånd til analyse av dåp i skapelsesteologisk perspektiv, men må også gjenspeiles i lys av «fellesskap med Gud».

To setninger lyder slik:

«I dåpen lover Gud å følge barnet alle dager».

«Gud tar imot den som blir døpt med nåde og kjærlighet og lover å være nær hos ham/henne hele livet».

Disse to setningene peker på dåpen som start på en relasjon mellom den døpte og Gud, trygt og godt. I begge utsagnene fremstår fellesskapet som en enveis-relasjon der Gud passer på

den dømte. Den dømte er passiv mottager av Guds nåde og kjærlighet. Hva skal den dømte gjøre med denne gaven? Det er det ikke sagt noe om.

3.5.2.5 Familiefellesskapet

Underveis i analysearbeidet trer det frem et aspekt i tekstene der dåpen formidles som en handling som innlemmer barnet i familiefellesskapet. Dette ble gjenspeilet i større grad enn jeg forventet.

«Dåpen er en av de store dagene i familien» og «en markering der barnet har sine viktigste støttespillere rundt seg».

Dette argumentet har bånd til et tradisjonsaspekt ved dåpen, men jeg velger å ta det med under «fellesskapsaspektet» ettersom det gjerne er anvendt i setninger som peker på dåpen som barnets inntreden i familiefellesskapet.

Dåpen beskrives gjennom ovennevnte setningen som «en stor dag» og en «markering», men det er ikke ytterligere ord som fyller dåpen med innhold utover dette. Den nærmeste forståelsen er trolig å forstå dåpen som en overgangsrite, der barnet blir innlemmet i familien. Familien er velkommen til å bruke dåpen i en privat sammenheng men i kirkens regi. Dåpen blir beskrevet som en markering som kan benyttes løsrevet fra teologisk innhold.

3.5.2.6 Den dømtes relasjon til hele skapelsen

I teoridelen gjorde jeg rede for at jeg ville undersøke hvordan den dømtes fellesskap med alt det skapte kom til syne i tekstene. Dette fant jeg imidlertid ikke gjenspeilet. Det overrasket meg, for i en tid da fokus på natur og menneskers samhandling og gjensidige avhengighet kunne dåpen ble beskrevet som en ressurs som gir krefter til å kjempe på det godes side. Det er i stedet tradisjonelle fellesskap som formidles, ofte med ord og bildebruk som krever kunnskap om kristendom for å forstå.

3.5.2.7 Oppsummering

Gjennom analyse av dåpstekstene som peker på *felleskap* trer det frem flere typer fellesskap, og med alle disse mulige forståelsene av «fellesskap» er det naturlig at nettopp dette ordet er det som hyppigst går igjen i dåpstekstene.

Kirkens dobbelte bestemmelse, både som bekjennelseskirke og folkekirke, representerer på en måte to ulike fellesskap. Slik det ser ut i dåpstekstene er det utfordrende å beskrive dette med klare ord. Det må være åpent, men samtidig ikke for løst. Det må heller ikke være for tett og klamt, og tekstene ønsker (slik jeg ser det) ikke å formidle en forventning om at alle døpte må være med i fellesskapet. Dermed blir det mange kompromisser og et noe ullent språk.

Ordet «fellesskap» brukes dermed i betydninger som kan være forvirrende. Det fremstår uklart hvordan man kan komme seg inn i det kristne fellesskapet utover det å bli døpt. Trosopplæringsreformens store satsing og strategiske invitasjoner er mindre synlig enn jeg hadde forventet, og ordet «gudstjeneste» er ikke nevnt.

3.6. Avrunding av analysen

Analysen av 30 menigheters dåpstekster har gitt meg god innsikt i hvilke grunner menighetene gir for dåp. Alle kategoriene jeg hadde gjort rede for ble anvendt. Innenfor hvert bispedømme fant jeg store variasjoner i dåpstekstene, en menighet kunne ha relativt mye tekst og bilder, mens en annen menighet i samme bispedømme hadde ingen tekst om dåp, kun kontaktinformasjon. Flere av tekstene på hjemmesidene fant jeg igjen i Dnks nasjonale ressurser for dåp (<https://ressursbanken.kirken.no/nb-NO/2020/dåp-innhold/>), men de fremstod noe bearbeidet lokalt. På bakgrunn av dette kan det se ut som om hver menighet (eller hvert fellesrådsområde) må utforme sin egen dåpstekst på den lokale hjemmesiden. Lokalmenigheten fremstår dermed som suveren i arbeidet med å vekte ulike aspekter ved dåpsteologi på hjemmesiden.

Her er mine konklusjoner på analysedelen, og jeg oppsummerer ut fra de ulike aksene jeg har anvendt:

For det første er dåpens skapelsesteologiske perspektiv svært dominerende i forhold til det frelsesteologiske. Fra kirkens side blir dåp som feiring av det nye livet nevnt i mange ulike ord og vendinger, og bilder på hjemmesidene bygger opp under en forståelse av dåpen som en handling som kan brukes for å takke for det nye livet. Som en motsats er det frelsesteologiske perspektiv forsvinnende lite til stede, på tross av at Dnk har en klar teologi om frelsens gave som gis i dåpen.

For det andre var det en stor skjevhet mellom synlighet av dåp som sakrament og dåp som tradisjon. Dåpen som sakrament er nevnt hos noen menigheter, men ikke mange. Ordet «sakrament» er ikke forklart, og sakramentet fremstilles alltid som et tillegg til en annen grunn for dåp. Dåpens prosess får svært liten oppmerksomhet i invitasjonene, dåpen blir i all hovedsak fremstilt som en hendelse. Trosopplæringen nevnes i liten grad. En årsak kan være å finne i organiseringen av hjemmesidene. Det er ofte slik at dåpsinformasjon ligger i en boks merket «dåp» som man må klikke på, og informasjon om «trosopplæring» er i en annen boks. På denne måten blir dåp som hendelse og prosess holdt fra hverandre gjennom den praktiske organiseringen av hjemmesiden.

Derimot blir dåpen som tradisjon er svært synlig på hjemmesidene. Å velge dåp av tradisjonsgrunner får dåpsforeldre god støtte for av kirken, dette fremstår som en viktig og riktig grunn til å velge dåp.

For det tredje er det svært mange aspekter som dekkes av ordet *fellesskap* i invitasjonene. Det samme ordet refererer til mange ulike dimensjoner, og hvorvidt kirken tenker at medlemskapet er viktigere enn den døptes fellesskap med Jesus eller motsatt er ikke mulig å konkludere med gjennom analysen. Gudstjenesten som kirken gjerne peker på som menighetens viktigste fellesskapsamling er ikke nevnt i det hele tatt.

4. Drøfting

4.1. Innledning

I avhandlingens innledning begrunnet jeg hovedspørsmålet jeg ønsket å finne svar på:

Hvordan inviterer kirken til dåp i en sekulær kontekst?

Som jeg beskrev ville to underspørsmål hjelpe meg til svar på hovedspørsmålet. Det første spørsmålet ble undersøkt gjennom analysedelen. Dette var den deskriptive delen av avhandlingen.

Nå er jeg i drøftingsdelen som er den konstruktive delen av avhandlingen. Jeg vil her drøfte spørsmålet *Hvordan kan dåpsteologi fortolkes og formidles på en troverdig måte til mennesker i dag?* Her vil jeg gjøre mer aktiv bruk av teoridelen som beskriver trekk ved det sekulære samfunnet, og jeg vil også anvende teologidelen av teorien. Funn fra analysedelen vil danne utgangspunkt for delene av drøftingen. I denne drøftingsdelen vil jeg også trekke inn litteratur som søker å formidle en troverdig dåpsteologi i en sekulær samtid, og jeg vil anvende nyere arbeid om dåpens mulighet til å kommunisere i vår tid.

4.2. Troverdig dåpsteologi

Hvordan kan kirken invitere til dåp på en troverdig måte? Jeg har tidligere pekt på *troverdighet* som et viktig ord i denne drøftingsdelen. Jeg finner støtte for dette hos Anna Karin Hammar som gjennom sitt arbeid «Skapelsens mysterium, skapelsene sakrament» (Uppsala Universitet 2009) søker å finne en troverdig måte å snakke om dåp i kontekst (Hammar 2009, s. 3). De svenske biskopenes ressurs «Leva i dopet» (Svenska Kyrkan 2011) understreker også viktigheten av å være relevant og peker på at i dagens situasjon trenger vi å reflektere *mer* over hvordan og når vi inviterer til dåp. «Det som for oss (kirken) ofte er selvsagt trenger å kles i ord» (min oversettelse) (Leva i dopet s.43). Det er her jeg vil oppholde meg i denne delen av avhandlingen, og drøfte hvordan kirken kan invitere til dåp i dag.

Som jeg også har gjort rede for i innledningen støtter jeg meg til Jan Olav Henriksen (Henriksen 2007) og legger til grunn en teologisk posisjon der jeg forstår teologi som kirkens samvittighet. Dette innebærer at teologi samhandler med sine omgivelser, den har et drag av pragmatisme men allikevel en helt klar kjerne (Henriksen 2007, s. 32). I dette legger jeg at

det kan finnes muligheter for nye måter å beskrive dåpen på samtidig som «kjernen», forstått som Bibelen og kirkens grunnlagsdokumenter fortsatt er dåpsteologiens midte. Her støtter jeg meg også til lutherforsker Kirsi Stjerna som peker på at kirken må søke å finne nye ord for å nå samtidens mennesker. Hvis ikke, hevder Stjerna, kan kirken bli for opptatt med seg selv og kan miste bevisstheten om kjærlighetsbudskapet den er satt til å formidle (Stjerna(2014) www.onlinelibrary.wiley.com).

Av funnene i analysedelen er det noen elementer jeg finner særlig interessante som vil drøftes i denne delen av avhandlingen og som vil være med å danne konklusjon på avhandlingens hovedspørsmål.

4.3.1. Frelse i dåpen?

Gjennom analysen fant jeg at tematisering av frelse i dåpen er forsvinnende lite gjenspeilet i dåpstekstene. Kun én menighet nevnte eksplisitt ordet «frelse», og på nettsiden til tre andre menigheter var frelsen i dåpen implisitt tilstede gjennom bibelvers.

På den ene siden har altså kirken, (se pkt. 2.1.4), tradisjonelt vektlagt at dåp og frelse henger tett sammen. Men på den andre siden viste analysedelen av avhandlingen at *frelse* er så godt som fraværende i dåpstekstene på menighetenes hjemmesider. Hvordan kan dette forklares og forstås? Hvorfor er dåpens frelsteologi nedtonet på denne måten?

Som jeg gjorde rede for i pkt. 2.1.4. i teoridelen er det et sentralt punkt i kristen teologi at synden skiller det skapte mennesket fra skaperen. At et barn trenger frelse forklares med termer om arvesynd (Hegstad 2019, s 57). Guds gave i dåpen er frelsen i Jesus Kristus (Hegstad 2019, s 56). Men hvordan forstås dette i en sekulær samtid? I et intervju i undersøkelsen «Når det rokkes ved tradisjon og tilhørighet» (Gresager/Høeg, KIFO 2015) oppgir «Jan» nettopp antydninger om *frelse* og *barnet som syndig* som grunn til ikke å velge dåp:

Nei, det er jo flere grunner til at det ikke ble dåp, men hovedgrunnen er vel at Anne er veldig skeptisk til - eller ikke enig i dåpen. Og det er for så vidt ikke jeg heller. Jeg har

ikke tenkt over det så mye før hun gjorde meg oppmerksom på det. Men at det lille barnet er en synder og at det i dåpen skal få Guds frelse, det har jeg vanskelig for å forstå. Det er kanskje hovedårsak for meg også. Jeg tror ikke det har noe med at en blir noe mindre Guds barn når du er født og derfor må igjennom dette ritualet med dåpen. Eller at det skal være så viktig for at barnet skal komme til Gud eller hva det skal. Jeg er ikke helt inne i terminologien. Men at det lille barnet, som jeg betrakter som renere og nærmere Gud enn oss voksne, voksne som har blitt påvirket av mangt og mye oppgjennom livet. Dåpen skal liksom være viktig for at de skal komme til Gud, nei. Det er jo kanskje den viktigste grunnen at vi ikke ville døpe.»

Kan fraværet av frelsesteologi forklares eller forstås gjennom Charles Taylors beskrivelse av trekk ved det sekulære samfunnet? Som nevnt i teoridelen pkt. 2.1.4 danner arvesyndslæren grunnlaget for frelsesteologien og frelsen i dåpen, men hva er arvesyndens mulighet til å bli forstått i en sekulær kontekst? I følge Harald Hegstad har luthersk teologi blitt kritisert for å ha et for negativt syn på mennesket (Hegstad 2019, s 66), og i uttalelsen fra *Jan* vil jeg si at en slik kritikk kommer til syne. På den ene siden har altså kirken en teologi om mennesket som syndig og i behov av frelse. Men på den annen side beskriver Taylor det individualistiske mennesket som først og fremst opptatt av egne rettigheter og en individuell etikk, og kollektive oppfatninger er for en stor del valgt bort (se pkt 2.2.3). Hvordan kan frelsen i dåpen formidles inn i denne virkeligheten?

Slik analysen viste er frelsesargumentet tonet kraftig ned i dåpstekstene, og svært få ord brukes for å beskrive frelsen. Dette korresponderer med erfaringer jeg har fra mitt arbeid innen kirkelig undervisning. Slik jeg opplever det er det trer det frem en usikkerhet når deg gjelder å snakke om frelse i sammenhenger for barn og unge. Dette kan forstås på bakgrunn av sekulære teorier som peker på en motstand om å si noe som gjelder for flere enn seg selv (se pkt. 2.2.3). «Det som er rett for deg er ikke rett for meg» lyder mer riktig i dag. På den ene siden har altså kirken en teologi om frelsen som gis til alle, men på den annen side kan det oppleves komplisert å snakke om fordi det er krevende å plassere andre i en posisjon der de trenger frelse, og dermed påstå noe som gjelder for flere enn seg selv.

Men jeg tror alle vil være enige i at det er vonde ting i verden, og kanskje denne erkjennelsen kan være et utgangspunkt for å snakke sant om synden og dåpen? Hegstad peker her på at «naturlige biologiske realiteter som menneskelig sykdom og død... kan forstås som et uttrykk for den ondes realitet» (Hegstad 2019, s 57).

Hvis dette perspektivet velges finnes meningsfulle innspill fra de svenske biskopene: «Uansett hører ondskap og synd til i livets virkelighet. Det må inkluderes i et dåpsrituale som har med livets seier over døden å gjøre» (Svenska Kyrkan 2011, Att leva i dopet, s. 57). Dette kan peke mot at kirken heller enn å fjerne redusere synd og frelse må snakke mer om dette, men fra et annet perspektiv? Harald Hegstad peker blant annet på at selv om mennesket gjør onde ting betyr ikke det at det også kan gjøre gode ting, og at mennesket like fullt er Guds skapning selv om det er en synder (Hegstad 2019, s 65). Denne dobbeltheten følger uttalelsen fra de svenske biskopene, og slik jeg ser det kan denne måten gi ressurser til en fornyet måte å snakke om frelse i dåpen, men det må sies mer enn bare at mennesket trenger frelse. Et bilde av realiteten ved å leve i verden må tegnes. Og her kan dåpen bli det sted der det gis en kristen fortolkningsramme til erfaringer mennesket kjenner igjen fra eget liv.

Dåpen kan her bli ankeret som gir kraft til å kjempe for gode krefter i verden, frem til hele skapelsen blir satt fri. I Luthersk Kirketidene sier prost Kari Mangrud Alvsvåg dette: «Å døpe er å holde håpet oppe og være sammen i kampen om alt som truer livet» (2020, s 108-109). Dette utsagnet holder mennesket fast i bilde om synden som truer livet – men fokuserer på håpet. Dette kan gi gjenkjennelse: å få et nytt liv i hendene kan gi følelse av glede og takk, men også frykt for hva dette livet kommer til å oppleve av sorg og smerte. Å gi mot til å fokusere på håpet kan være et godt innsteg til å snakke om frelse

Et annen måte å snakke om frelsen i dåpen kommer fra Marius Timman Mjaaland som deltok i debatten om dåp i avisen Vårt Land i vinter tar til orde for å «si det som det er»:

«Det menighetene trenger er ikke flere ord og lengre ritualer, heller ikke ordrike utlegninger, men en tillit til de enkle ordene: Gud frelser fra død og dom. Vi begravnes med Kristus, men skal oppstå med ham. Det er altså Guds handling som står sentralt i

dåpen, ikke våre ord og fortolkninger av den. Det er Gud som griper inn til dom og frelse».

Slik jeg ser det er dette et teologisk språk som vil ha begrenset mulighet til å bli forstått av dåpsforeldre som søker informasjon på en hjemmeside. Selv om Mjaaland hevder at det er «de enkle ordene» vil jeg peke på at disse ordene kan fremstå som alt annet enn enkle i en invitasjon til dåp i en sekulær tid. Jeg vil derfor ikke anta at dette er veien å gå for å snakke om frelse på en troverdig måte i vår samtid.

Nå har jeg pekt på ulike perspektiver på frelsen i dåpen. Jeg vil peke på at kirken nettopp her har en mulighet til å snakke sant om livet om ondskapen. Men hvordan kan dåpen bli en ressurs i møte med det vonde? Sveriges biskoper peker på at dåpen er «å fødes på nytt til et liv som ikke er truet» (Svenska Kyrkan Leva i dopet 2011, s. 27). Hegstad sier det slik: «I dåpen får den som døpes, del i et nytt liv, i Kristus-livet, et liv som skal leves og realiseres hver dag i den døptes liv, før det til slutt skal realiseres fullt og helt i fullendelsen av Guds rike» (Hegstad 2019, s. 87).

Disse utsagnene peker på et nytt liv – en ny fødsel. En slik måte å formidle frelsen på vil kanskje ha muligheter til å bli tatt imot i dag. Ifølge Charles Taylor er det ikke slik at sekulære mennesker er uinteressert i åndelighet (pkt. 2.2.3), men i stedet for å knytte seg til etablerte trossannheter vil det sekulære mennesket søke sin egen åndelige vei. Et aspekt av frelsen, forstått som *et nytt åndelig liv* vil kunne åpne for en forståelse av en ny fødsel – og en fødsel er individets egen. De svenske biskopene anvender dette bildet: et menneske husker ikke sin egen fødsel, men den har allikevel skjedd. Et barn husker ikke sin egen dåp, men det nye livet er allikevel født (Leva i dopet 2011, s 29).

Et annet perspektiv på formidling av frelse i dåpen i vår tid finnes hos Anna Karin Hammar som tar et radikalt standpunkt. Hun foreslår å flytte tyngdepunktet i dåpen bort fra syndenes forlatelse, og hun hevder at en dåpsteologi som legger til grunn at barnet i dåpen blir rensset fra synd og arvesyndens skyld ikke er et tilstrekkelig og troverdig argument for dåp i dag

(Hammar 2009, s. 180 -181). Slik jeg ser det er det viktig, ja avgjørende for kirken at den har en troverdig dåpsteologi, men vil veien å gå være å følge Hammars linje? Det stiller jeg meg kritisk til, og peker på kirkens grunnlagsdokumenter som har et tydelig tyngdepunkt i læren om frelsen i dåpen (for eksempel Luthers store katekisme art. 41).

Jeg finner det forståelig at frelse ikke er gjenspeilet noe særlig i dåpstekstene. Det er spenninger mellom individets frihet til å velge sin egen holdning til livet, og kirkens insistering på den kollektive fortolkningen. Her tror jeg svaret må være en økt samtale om frelse og dåp innad i kirken i første omgang kirken, jeg vil derfor gå motsatt vei enn å skyve dette perspektivet til side.

4.3.2. Frelse for ikke-døpte?

En kirke som vil være troverdig i sin dåpssatsing i en sekulær samtid må kunne svare på om frelsen bare tilbys de som er døpt. Hva med de – etter hvert mange – som ikke er døpt? Skal dåpen formidles som en forsikring? De svenske biskopenes brev sier tvert imot at «dåpen ikke er noen forsikring i tradisjonell forstand, som å forstå som godtgjørelse for en skade, men derimot er det en forsikring om at Gud ikke overgir oss» (Svenska Kyrkan, *Leva i dopet* 2011, s. 51). Allikevel blir dette problematisk i menighetenes kommunikasjon om dåp. Hvis ikke dåpen er nødvendig for frelse, da er vel ikke dåpen så viktig? Og for det sekulære mennesket kan spørsmålet da være: hvis Gud er vilkårlig i sin frelse, eller frelser oss uansett - hva skal vi da med ham?

Dette spørsmålet har en helt annen valør i dag enn tidligere. Luthersk teologi om ikke-døpte bar tidligere preg av spørsmålet om hva som skjedde med barn som døde uten å bli døpt, og hva som var Guds holdning til dette barnet (Hegstad 2019, 146 ff). I dag er spørsmålet om ikke-døpte av en annen karakter og handler mer om *valg*. Hegstad konkluderer dette spørsmålet i sin bok (Hegstad 2019, s. 148) med å si at uansett om vi er døpt eller ikke er vi alle avhengige av Guds nåde og barmhjertighet, og dette er et viktig perspektiv. Gud har bundet oss mennesker til dåpen, og selv er han fri til å frelse hvem han vil.

Anna Karin Hammar har også drøftet relasjonen mellom døpte og ikke døpte (Hammar 2009). Hun trekker den slutning at det vil «vekke anstøt» dersom det skulle være slik at det å mangle dåp, som gjerne foreldrene valgte bort og dermed individet ikke hadde kontroll over, skulle forårsake fordømmelse. (Hammar 2009, s 181). Dette er trolig gjenkjennelig i et pluralistisk samfunn, der valgmulighetene er mange og kultur, tradisjoner og nye familierelasjoner gir flere valgmuligheter for å markere inngangen til livet. Dette kan føre til at dåp ikke skjer. Her tror jeg altså Hammar har et poeng.

At frelsen i dåpen er så godt som fraværende i dåpstekstene kan skyldes at det oppleves som utfordrende fordi man ved å invitere til dåp gjennom å peke på frelse, også sier noe om de som ikke er frelst å dåpen. Og det kan gjelde ektefelle, venn, kjæreste, for eksempel. Dåpen som en innenfor/utenfor-markør lever kanskje ennå?

4.3.3 Bare en fest? Dåp som rite og tradisjon

Analysedelen av avhandlingen viste at dåpen formidlet som feiring av det nye livet i svært stor grad ble gjenspeilet på hjemmesidene. Teksten som formidlet det lille barnets storhet ble fulgt av vakre bilder av små barn i dåpskjole sammen med familien i bunad, slik at bilder støttet opp om en tolkning av dåpen som «fest og feiring». Som jeg viste til i teoridelen er det mange bibelske og teologiske begrunnelser for å feire det nye livet, Guds skaperkraft kommer til syne hver gang et nytt menneske blir født. I dåpstekstene er ordene som beskriver dåpen blant annet *fest og feiring*, og takknemlighet for det nye livet.

I motsetning til arvesyndslæren der mennesker *kollektivt* er underlagt det samme behov for frelse, er tekstene som peker på dåpen i skapelsesteologisk perspektiv grunnleggende preget av *enkeltindividet*. I et kristent perspektiv er det Gud skaperen som skal takkes for barnet. Dette fant jeg svært ullent beskrevet i dåpstekstene, vekten var større på å beskrive det enkelte menneskets suverenitet enn menneskets tilhørighet til skaperen. Dette kan sies å være med i tråd med individualismen som preger den sekulære tankegangen, det enkelte mennesket er noe for seg selv slik Taylor peker på (pkt. 2.2.3). Men er det Gud som har skapt barnet? Sekulære mennesker er mer tilbøyelige til å forklare tilværelsen gjennom

vitenskapelige termer ifølge Taylor, og det var lite i dåpstekstene som dro i den retningen av å peke på Gud som livgiver.

Flere menigheter understreket i dåpstekstene at de var opptatt av at familien skulle få en veldig god opplevelse av både høytid og nærhet under dåpsgudstjenesten. Dette tydeliggjør et gjennomgående funn i analysen: *dåpen liv* var svært lite til beskrevet i tekstene. Det viser en svak formidling av sammenheng mellom dåpen som hendelse og som prosess (pkt. 2.1.6). I det skapelsesteologiske argumentet er dåpen i stor grad beskrevet på hjemmesidene på samme måte som en bursdag; den skjer; og så er det ferdig. Jeg finner denne tanken i luthersk perspektiv «halvferdig», det mangler noe. Men her møter kirken på en troverdighetsutfordring: dåpen som feiring av det skapte mennesket har typisk preg av å være en overgangsrite som kirken med frimodighet inviterer til. Forskning fra Danmark peker på at foreldre legger mer vekt på at barnet skal «bli» døpt enn å «være» døpt. (Center for kirkeforskning, Københavns universitet 2019, Dåb i dag – vad overvejer foreldrene?) Hvordan skal kirken være tro mot seg selv og sin teologi om dåp og dåpens liv, og samtidig godta at svært mange ser på dåpen som en hendelse? Er virkelig dåp som tradisjon, fødselsrite og overgivelse av verdier en god nok grunn til å søke dåp sett fra kirkens side?

I debatten som fulgte etter bispemøtets brev «Dåpens gave» hevder Marius Timman Mjaaland i avisen Vårt Land at tradisjon og verdier *er* legitime for valg av dåp. Dersom kirken skulle hindre dette ville den ende opp med å formidle en *smal forståelse* av dåpens nåde, sier han videre. (Vårt Land 1. 2.2020). Timman Mjaaland spør om hvilken rett kirken har til å trekke i tvil menneskers motivasjon for dåp, og uansett med hvilken grunn foreldrene bærer barnet til dåp er Guds handling med barnet i dåpen den samme. I følge luthersk dåpsteologi er det ikke tvil om Guds handling med barnet, ifølge CA artikkel IX lærer kirken «at dåpen er nødvendig til frelse, at Guds nåde blir budt frem ved dåpen, at barnet bør døpes, de som blir mottatt i Gud nåde når de ved dåpen er overgitt til Gud». Dett støtter opp om Timman Mjaalands uttalelse og slik sett er tradisjonsargumentet uproblematisk.

Men det kan også sies mer. I følge Martin Luther (Art.44) skal dåpens nytte være at vi henter «kraft og trøst av den når vår samvittighet tynger oss», altså er dåpen noe å lene seg på gjennom livet. Sokneprest Kjell Arne Morland deltok også i avisdebatten i Vårt Land, og 11. 1.2020 hadde han et innlegg kalt «Dåpsstrategi med kortsiktige gevinster» der han peker på at det ikke hjelper å rekruttere til dåp dersom oppfølgingen er så svak at barna ikke

stimuleres til å leve som kristne. Morland henter uttalelser fra Harald Hegstad om at kirken kan bli fristet til å uttydeliggjøre innholdet i dåpen for ikke å støte noen fra seg, og dette er en betenkelig strategi, for «kirken må være sannferdig» (Hegstad 2019, s. 141).

Kan dåpstekstenes sterke betoning av dåpen som kun en hendelse forstås på bakgrunn av Taylors teorier? I en sekulær verden er tro og kirke marginalisert, og kirken er i økt grad henvist til sin egne sfære (Taylor 2007, s.481). Det betyr at kirken må kjempe for å nå lenger ut enn bare til «sine egne», og for å nå ut med evangeliet i dåpen kan det være både riktig og viktig å fjerne tersklene som er til hinder. Guds nåde frembys gratis til alle, slik Timman Mjaaland sier i sitt avisinnlegg. Hvordan skal disse to sidene ved dåpen balanseres i dagens samfunn?

På en måte er det naturlig at selve dåpens vektlegges mest: det er *dåpen* foreldrene har i fokus og mer er det kanskje ikke plass til å tenke på. Det er også en mulighet at kirken selv vegrer seg for en invitasjon til dåp som signaliserer at det forventes noe mer. Men som jeg tidligere har nevnt har kirken en tydelig teologi om dåpen som ikke blir virksom uten troen, og hvordan snakker kirken et troverdig språk om dette? Dette vil jeg drøfte ytterligere i det følgende.

4.3.4 Dåp, opplæring og tro

Gjennom tekstene i analysen fant jeg at tilbud om trosopplæring knyttet til dåpen var langt mindre synlig enn jeg hadde forventet. Er det slik at kirken må velge å bygge ned tersklene og gjøre dåpen så enkel som mulig for å rekruttere til dåp? Eller kan det være motsatt; at styrking av sammenhengen mellom tro og opplæring er en vei for å øke troverdigheten i dåpsinvitasjonene?

I «Gud gir – vi deler» (Kirkerådet 2010) sies det: «trosopplæringen skal legge til rette for at barn og unge kan utrustes til å leve i sin dåp» (s. 5). Dette bør være viktig for kirken å formidle som en livsressurs til den dømte.

Men her vil jeg trekke inn Taylor sekularitetsteorier, som peker på kirken og troen som marginalisert i samfunnet og i menneskers bevissthet. Selv om livsritene fremdeles her en relativt høy oppslutning, er dette under press, det viser synknedde dåpstall. Også oppslutning om trosopplæring lavere enn ønsket, det er under 50% av dømte som deltar opplæring til tro.

Oppslutning om konfirmasjon er også fallende, i 2018 ble 56,3 % av døpte konfirmert, det er en nedgang på 5,3 % på tre år. (SSB, nøkkeltall for Dnk) .Dåp som rite fremstår i dag som en viktig identitesmarkør, og dåpen kan anvendes slik foreldrene selv ønsker. Allikevel vil jeg peke på at kirken, for å være troverdig, må være tro mot sine egne bekjennelsesskrifter. Dette handler om det den sekulære verdien *autensitet* også for kirken. Da er spørsmålet hvordan autensiteten i kirken skal utfolde seg i vår tid.

Ettersom færre blir døpt som barn bør kirken i økende grad invitere voksen til dåp også. Da vil opplæring og ønske om dåp komme før selve dåpen. En kirke som ønsker å være troverdig bør tilby relevant trosopplæring også for voksne. Dette også i tråd med økumeniske samtaler og avtaler som BEM-dokumentet.

I teoridelens punkt 2.1.6. pekte jeg på troen som Guds gjerning slik Hegstad forklarer det. I følge Martin Luther må «troen ha noe den tror» (Luthers store katekisme, art. 29), og dette leder hen til opplæring til tro. Men som jeg viste til i konklusjonen av analysedelen er tro lite synlig i dåpstekstene, og dåpen fremstår aller mest som en hendelse som står for seg selv. Dåpens liv, prosessen, som trosopplæringen kan gi opplæring til, er lite synlig, om ikke helt fraværende. I en sekulær tid der autensitet er et verdiord kan *individets tro og åndelighet* kanskje ha større muligheter enn det som er gjenspeilet på hjemmesidene? Men det individualistiske og autentiske mennesket er ikke så opptatt av å overta andres troserfaringer, det vil gjøre sine egne. Slik jeg ser det trenger kirken i mye større grad å tilby muligheter for dialog slik at mennesker kan komme med sine erfaringer og delta i tolkningstradisjonen som finnes i kirken. Dette på bakgrunn av Taylors teori om at sekulære mennesker ikke er så interessert i å overta etablerte trossannheter (se pkt 2.2.3). Dette peker i retning av at å slutte seg til andres (kanskje prestens) tolkninger av liv og tro ikke er så viktig. Individet vil også selv delta i denne samtalen med sine egne tolkninger og erfaringer. Og dette kan begynne i trosopplæringen.

Hvordan gi rom for egne tolkninger? Jeg har sans for dette forslaget fra Folkekirken i Danmark: I kirken bør døpefonten alltid ha vann. La barn, ungdom og voksne dyppe fingeren i vannet, tegne et kors i hånden eller pannen, og minnes sin dåp – eller ønske seg dåp. «På grunn av dåpen er du her i dag». Er døpefonten flyttbar – la den stå «litt i veien», slik at man

må gå om den for å komme videre. Dette er en konkret måte å la dåpen komme mer synlig inn i den døptes liv. (Center for kirkeforskning, København 2018). Dette kan være en måte å la teologien bli konkret, og dåpen stadig til stede.

4.3.5 Døpt til fellesskap med hele skapelsen

I analysedelen av avhandlingen sa jeg at jeg ville jeg undersøke hvorvidt et av dåpens fellesskapsaspekt ville være å beskrive dåp som inngang til fellesskap med hele skapelsen. (Se pkt. 2.1.3). Dette fant jeg imidlertid ikke gjenspeilet, slik konklusjonen på analysen viste. Jeg vil gjerne ta med dette punktet i drøftingsdelen, fordi jeg vil peke på muligheten dette perspektivet har til å bidra til samtalen om dåp i vår tid.

Jeg henter det følgende fra Anna Karin Hammar, og hennes perspektiv er at alt det skapte hører sammen. Hun sier det slik: «Jeg gjør motstand mot et verdensbilde som skiller åndelig og kroppslig, guddommelig og materielt, sekulært og sakralt, døde og ikke-døde» (Hammar 2009, s. 162). Dette er en svært inkluderende måte å forstå dåpen (og livet). Er den anvendelig i dag?

I følge 1.Mos.1. er både natur og mennesker villet av Gud. Hele skapelsen er bundet sammen i en avhengighet til hverandre, både natur, dyr og mennesker. I dag står både natur, dyr og mennesker i fare for utarming og utnyttning. Dette er ikke holdbart, slår Hammar fast, uansett om man ser det i lys av menneskerettighetene eller skapelsen. Men nettopp i dette finner hun mulige elementer til en troverdig dåpsteologi. Gjennom å betegne selve dåpen «skapelsens sakrament» peker Hammar på dåpen som en gave av «sakramental karakter» (Hammar 2009, s 162) til hele tilværelsen. I dette legger hun at dåpens liturgiske handling er en gave av guds nærvær er til hele menneskeheten, dåpen kan slik sett bli tolket som en inngang til tilhørigheten til hele skapelsen. Gjennom dåpen blir den døde en del av alt det skapte og sammen med hele skapelsen får døde del i oppdraget med å kjempe for det gode til naturen og menneskers beste.

Men vil dette være en holdbar argumentasjon? Slik jeg ser det skille hun da ikke mellom Guds skapergjerning og Guds frelsesgjerning.

Harald Hegstad sier dette fra en noe annen posisjon:

«Som frelser arbeider Gud for å realisere sin vilje med skaperverket og ta et oppgjør med det onde og beseire det en gang for alle. Mens Guds skapergjerning kommer til uttrykk i alt som eksisterer og alt som lever, er Guds frelsesgjerning knyttet til en bestemt historie og bestemte hendelser» (Hegstad 2019, s 57).

Hegstad skiller mellom skapelsesgjerning og frelsesgjerning, men holder disse to sammen uten at de blir til ett.

Slik jeg ser det er dette en tolkning som henger mer sammen med luthersk dåpsteologi. I letingen etter en troverdig dåpsteologi for vår tid mener jeg derfor det ikke er tilstrekkelig å kun anvende Hammars perspektiv.

Jeg vil allikevel peke på at dette perspektivet kan gi innspill til å snakke om hele skapelsen om truet og Guds som skal nyskape alt, og dåpen som tegn på dette.

5. Konklusjon og oppsummering

Gjennom drøftingsdelen av avhandlingen har jeg trukket frem analysefunn som jeg mener er særlig interessante for å finne svar på avhandlingens andre underspørsmål: hvordan kan dåpsteologi fortolkes og formidles på en troverdig måte til mennesker i dag?

Jeg har pekt på frelsesaspektet som var nærmest var helt fraværende i invitasjonen, og drøftet mulige måter å snakke om frelsen i dåpen i dag. Jeg har videre pekt på dåpen som hendelse og prosess og trosopplæring i lys av dette. Jeg har også løftet frem et perspektiv på dåpen som forbundet med skapelsen, som var et perspektiv jeg ikke fant i analysedelen.

Slik jeg ser det har kirken noen ubrukte muligheter. Men kirken utfordres kraftig av sekulære strømninger, blant annet gir pluralismen mange valgmuligheter når det gjelder riter og tolkningsrammer for livet. Dessuten er generelt lav kunnskap om kristen tro også en

utfordring. Dersom den kristne tolkningsrammen om livet mangler er det ikke tilstrekkelig med noen linjer om dåp på menighetens hjemmeside for å beskrive dåpens mange aspekter.

Men kirkens oppdrag er allikevel det samme. Kirsi Stjerna som peker på viktigheten av at kirken ikke blir for tilfreds med egen teologi. (Stjerna(2014) www.onlinelibrary.wiley.com).

En troverdig dåpsteologi (og en troverdig kirke) må ha mot til å være i dialog med samfunnet, men tro mot sin oppdragsgiver og sitt oppdrag. Det betyr at flere ting må balanseres opp mot hverandre, dette er utfordrende, men det er også kirkens mulighet.

5.1. Avsluttende refleksjon

«En viktig oppgave for fremtiden er å bearbeide spørsmålet om hvordan menigheten håndterer sekularisering og individualisering i relasjon til dåpsoppdraget». (Svenska Kyrkan 2011, Leva i dopet s. 4). Dette mener jeg er en viktig samtale å ta også for Dnk. Nå har kirken startet en dåpsatsing, men kanskje uten å gå veien om denne samtalen? Kirkens oppdrag er det samme, men verden er i endring, og kirken er tvunget til å håndtere dette. Å døpe i dagens samfunn krever en balanse mellom tro og tradisjon – med misjonsbefalingen som plattform.

Litteraturliste

Alvesson, Mats (2003): *Methodology for close up studies – struggling with closeness and closure*. Kluwer Academic Publishers.

Alvsvåg, Kari Mangrud (2020): Dåpen og vi. *Luthersk Kirketidende*. 155. årgang, s. 108-109

Berg, Berit Weigard (2019): *Dåb i dag – vad overvejer forældrene?* Kirken i dag, Center for kirkeforskning på Københavns Universitet.

Biskopsmøtet (2011): *Leva i dopet*. Brev från biskoparna till Svenska kyrkans präster och församlingar. Svenska kyrkan.

Bispemøtet (2020) *Dåpens gave*. Hentet fra <https://ressursbanken.kirken.no/contentassets/67e72ac3412149249b93c50409fc01b4/innhold/dåpens%20gave.pdf>

Dietrich, Stephanie, Elstad, Hallgeir, Fagerli, Beate, Haanes, Vidar L. (red). (2015) *Folkekirke nå*. Verbum Akademisk, s. 12-20.

Dokka, Trond Skard (2018): *Vendepunkt*. IKO-forlaget

Furuseth, Inger, Repstad, Pål (2003): *Innføring i religionssosiologi*. Universitetsforlaget

Gresager, Ann Kristin og Høeg, Ida Marie. *Når det rokkes ved tradisjon og tilhørighet*. KIFO-rapport 2105:2

Den norske kirke: *Gudstjeneste for Den norske kirke*. Eide forlag 2011,

Den norske kirke: *dåpsliturgi fra 2017*. Hentet fra

https://kirken.no/globalassets/kirken.no/dap/2017/daapsliturgi_2017.pdf

Den norske kirke: *Plan- og strategidokument for Den norske kirke 2019-21*. Hentet fra

<https://kirken.no/nb-NO/om-kirken/slik-styres-kirken/plandokumenter/visjonsdokument/>.

Hammar, Anna Karin (2009): *Skapelsens mysterium, skapelsens sakrament*. Uppsala universitet

Hegstad, Harald (2015): *Gud, verden og håpet*. Luther forlag.

Hegstad, Harald (2019): *Dåpen – en nådens kilde*. Verbum Akademisk.

Henriksen, Jan-Olav (2007): *Teologi i dag*. Fagbokforlaget.

Høeg, Ida Marie (2015). *Folkekirkens grunnmur*. Dagsavisen 9. juni 2015, hentet fra <https://www.dagsavisen.no/debatt/folkekirkens-grunnmur-1.458715>

Kirkerådet (2010): *Gud gir – vi deler*. Plan for trosopplæring i Den norske kirke.

Mjaaland, Marius Timman (2017): *Systematisk teologi*. Verbum Akademisk.

Mjaaland, Marius Timman (2020, 9. januar). Påvelig hyrdebrev om dåp. *Vårt Land*, s.17 a

Mjaaland, Marius Timman (2020, 23. januar) Dåpens dyp. *Vårt Land*, s. 16 b

Mjaaland, Marius Timman (2020, 1. februar) Nådens radikale håp. *Vårt Land*, s. 36 c

Morland, Kjell Arne (2020, 11. januar) Dåpsstrategi med kortsiktige gevinster. *Vårt Land* s. 32

Mæland, Jens Olav (red). (2000): *Konkordieboken*. Lunde forlag.

Nådens fellesskap (1994). *Rapport fra samtalen mellom Metodistkirken i Norge og Den norske kirke*. Hentet fra

http://www.metodistkirken.no/hoved/_service/33447/download/id/29731/name/naadens_fellesskap.pdfutsen, Sigmund (2020)

Repstad, Pål (2019): *Mellom nærhet og distanse* (4.utg.). Universitetsforlaget

Sandberg, Andreas, Sjolin, Ingegerd, Ganebo Skantz, Josephine (2019): *Dop i förändring. En studie av föräldrars aktiva val och församlingars strategiska doparbete*. Svenska Kyrkan

Statistisk Sentralbyrå. *Kirkelig årsstatistikk om dåp*. Hentet fra https://www.ssb.no/kultur-og-fritid/statistikker/kirke_koetra/aar

Stjerna, Kirsi (2014): *Seeking hospitable discourse on the sacrament of baptism*. Hentet fra <https://doi.org/10.1111/dial.12098>

Taylor, Charles (2007): *A secular age*. The Belknap Press and Harvard University Press

Tjora, Aksel (2017): *Kvalitative forskningsmetoder i praksis* (3.utg.) Gyldendal

World council of churches (1982): *Baptism, Eucharist and Ministry* (Faith and Order Paper no. 111, the "Lima Text»). Hentet fra <https://www.oikoumene.org/en/resources/documents/commissions/faith-and-order/i-unity-the-church-and-its-mission/baptism-eucharist-and-ministry-faith-and-order-paper-no-111-the-lima-text>

